№ 156 ՈՒՐԲԱԹ, 22 ՅՈՒԼԻՍԻ 1911 ՈՒՐԲԱԹ, 22 ՅՈՒԼԻՍԻ № 156

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak".
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօնական օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

Յայտարարութիւնների համար պէտք է վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կոպ., IV երեսի վրա—10 կոպ.

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

Յուլիսի 1-ից մինչեւ տարւայ վերջը 6 րուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋ

Ձեռնարկելով «Մշակի» ներկայ համարում մի փոքրիկ զեկուցում պրոֆ. Ա. Վօէյկօվի դասախօսութեան մասին, կարեւոր ենք համարում մեր կողմից աւել մի քանի խօսք յարուցված հարցի առիթով։

Պրոֆեսոր Վօէյկօվը խօսելով օդերեւութաբանական դիտողութիւնների մեծ նշանակութեան մասին՝ հարց է դնում այդ դիտողութիւնների կանոնաւոր կազմակերպութեան մասին։

Անհրաժեշտ է օդերեւութաբանական կայարանների մի խիտ ցանց մեր երկրում, որպէսզի հնարաւոր լինի պիտանի և նպատակայարմար նիւթեր ժողովել մեր երկրի կլիմայի և եղանակների փոփոխութեան մասին։

Մենք, անշուշտ, մեծ թշուառութիւններից և աղէտներից ազատ մնացած կը լինէինք, եթէ նախապէս տեղեկացած լինէինք, թէ առաջիկայ օրերում ինչ փոփոխութիւններ պէտք է տեղի ունենան եղանակի վերաբերութեամբ։ Եթէ մենք վաղօրօք իրազեկ լինէինք, թէ լինելու է ցուրտ կամ երաշտ կամ յորդ անձրեւային եղանակ, մենք ձեռք կառնէինք համապատասխան միջոցներ հնարին չափ մաքառելու աղէտների դէմ։

Եւ մանաւանդ կարեւոր են ուսումնասիրող կայարանների ցանցեր մեր երկրում, որտեղ ամենափոքր տարածութեան վրա փոխվում է օդի ջերմութեան և խոնաւութեան աստիճանը։ Լեռնային մի շրջանի ստորոտից մինչև գագաթը մենք ամառվայ օրը կարող ենք ուսումնասիրել ներքեւում հարաւի բուսական և կենդանական աշխարհը, իսկ լեռան ձիւնածածկ գագաթի մօտերքում բևեռային երկրների արտայայտութիւնները։

Եւ անշուշտ՝ օդերեւութաբանական և կլիմայաբանական պայմանները տարբեր կը լինեն այդ բնական սանդուղքի բազմազան ելեւէջներում։

Մարդը, որ հաստատել է իր բնակութիւնը մեր երկրի ամենատեսակ բարձրութիւնների և գօտիների կէտերում և որ վարում է իր տնտեսութիւնը բազմազան պայմաններում, անկասկած, պէտք է յարմարեցնի բոյսերի աճեցումը և կենդանիների խնամատարութիւնը տեղական առանձնայատկութիւններին։ Եւ ահա, երբ կարիք է զգացվում մի նոր կուլտուրա մտցնելու տնտեսութեան մէջ, իսկոյն անհրաժեշտութիւն է առաջ գալիս համեմատել տեղական պայմանները այն երկրի պայմանների հետ, որտեղից վերցված է նոր կուլտուրան։

Այդպիսի տեղեկութիւններ չը կան, դժբաղդաբար, մեր երկրում։ Մենք չունենք ոչ օդերեւութաբանական, ոչ տնտեսագիտական ուսումնասիրութիւններ։

Եւ ուրեմն անկարող ենք համեմատութիւններ անել և օգտվել նոր կուլտուրաների անմիջական ներմուծումից մեր իրականութեան մէջ։

Պրոֆեսոր Վօէյկօվի յայտնած ցանկութիւնը՝ տեսնելու մեր երկրում օդերեւութաբանական կայարանների խիտ ցանց և նրանց [illegible] կազմակերպութիւն՝ արժանի է խորին ուշադրութեան։

Պէտք է սպասել, որ բարի ցանկութիւնը գտնի նաև իրագործութեան նպաստող աջակցութիւն։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
20 յուլիսի

Թէհրան.—Պրինց Սալար-ուդ-Դովլէն հասաւ իր զօրամասով Քիրմանշահ և հանդիսաւորապէս ընդունվեց ազգաբնակութիւնից։

Լոնդոն.—Համայնքների պալատում Բալֆուրը յայտնեց, որ յուլիսի 25-ին նա պալատին կառաջարկէ պարսաւանք յայտնել կառավարութեանը՝ Թագաւորին տուած խորհրդի առիթով։

Տրիէստ.—Լրագիրները հաղորդում են, որ շատ երիտասարդների մօտ կատարել են խուզարկութիւններ, որպէսզի ճշդեն, թէ արդեօք իրաւի նրանք մտադիր են մեկնել Ալբանիա և միանալ ապստամբներին։ Գրաւվեցին շատ զէնքեր։

Մոսկվա.—Իսկական գաղտնի խորհրդականի այրի Եազիկօվան 261,000 րուբլի կտակեց հաւասարապէս բաժանելու Մոսկվայի, Պետերբուրգի, Խարկովի, Կիեվի, Կազանի, Նովորոսիյսկի, և Տոմսկի համալսարանների և զինուորաբժշկական ճեմարանի միջև հանգուցեալի անունով թոշակառուներ հաստատելու համար՝ աղքատ ուղղափառ ազնուական երիտասարդներից։

Պետերբուրգ.—Տեղեկատու բիւրօն հաղորդում է. «Ծննդեան արձակուրդներից յետոյ, կանանց բժշկական ինստիտուտի պրոֆեսորները դասախօսութիւնները չը վերսկսեցին. ինստիտուտի խորհուրդը ոչ մի միջոց ձեռք չառաւ ուսումնական կեանքի կանոնաւոր ընթացքը վերականգնելու համար։ Իսկ երբ ինստիտուտի խորհրդին ժող. լուս. մինիստրութիւնը առաջարկեց հոգալ վերսկսելու պարապմունքները, խորհուրդը հրաժարվեց որեւէ միջոց ձեռք առնել։ Միայն վերջում, շնորհիւ մինիստրութեան յամառ պահանջների, պարապմունքները ինստիտուտում վերսկսվեցին ապրիլի 18-ին և շարունակվեցին ունկնդրուհիների մինիմալ քանակութեան ներկայութեամբ։ Սակայն այն ժամանակ էլ պրոֆեսորական խորհրդի մի մասը, ինչպէս երեւում է ինստիտուտի վարչութեան տեղեկութիւններից, [illegible] վին չը վերսկսեց իր դասընթացքների պարապմունքները։ Ի նկատի ունենալով, որ պետական գանձատան հաշւով գոյութիւն ունեցող ինստիտուտի պրոֆեսորները պետական իսկական ծառայութեան մէջ են գտնվում և ընդ սմին նրանց այդօրինակ վերաբերմունքը դէպի իրանց ծառայական պարտականութիւնը բնաւ թոյլատրելի չէ, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը առաջարկել է Պետերբուրգի ուսումնական շրջանի հոգաբարձուին՝ յայտնել խորհրդի բոլոր անդամներին այդ մասին, իսկ պրոֆեսորներ Զիստովիչին, Վինօգրադովին և Սավիտսկովին, որոնք յունվարից—յուլիս և ոչ մի դասախօսութիւն կարդացած չեն, առաջարկել այժմեւեթ ներկայացնել հրաժարականի խնդրագրեր, որպէսզի մինիստրութիւնը կարողանայ նրանց ուրիշներով փոխարինել։

Սիմֆերոպոլ.—Հարաւային երկաթուղագծի գնացքի մէջ, Սօկօլօգօրնօե և Բիկօվօ կայարանների միջև, սպանվել է Պետերբուրգի դատաստանական պալատի դատախազի օգնական Սկօպինսկին։

Պետերբուրգ.—Արդարադատութեան մինիստրը դատախազի օգնական Տրուսօվսկիին ուղարկեց՝ տեղիտեղը ժողովելու մանրամասն տեղեկութիւններ Պետերբուրգի դատաստանական պալատի դատախազի օգնական Սկօպինսկիի սպանութեան մասին։

Վիեննա.—Կայսերական զօրավարժութիւնները Հիւսիսային Ունգարիայում տեղի են ունենալու օգոստոսի 29-ին։ Մասնակցելու են 4 զօրաբանակ 118 բատալիոններով, 96 էսկադրոններով, 228 թնդանօթներով և 150 գնդակացիրներով։

Սէրաեվօ.—Բօսնիական սէյմը գումարվում է սեպտ. 20-ին։

Սօցիալիստների լիդէրներ Վէրոնեզէն և Դրագօվիչը, որոնք աքսորված են Բօսնիայից, պէտք է յուլիսի 19-ին հեռանային Սէրաէյվօից։ Աքսորականների կողմնակիցները կայարանում կազմեցին մեծ ցոյց։ Ժանդարմների հետ ընդհարվելիս չորս հոգի ծանր վիրաւորվեցին, շատերը կալանաւորվեցին։

Բերլին.—Գաղթային հասարակութիւնը դուքս Իօհան Ալբրեխտի նախագահութեամբ պաշտօնական օրգանի մէջ պահանջում է Գերմանիայի համար կոմպենսացիաներ Մարոկկոյի սահմաններում և բողոքում է գերմա-[illegible] դէմ։

Տօգերի պատճառով ամէն օր տեղի են ունենում շատ արեւահարութեան դէպքեր։

Պորտ-օ-Պրէնս.—Նախագահ Սիմօնը, տեսնելով որ դիմադրութիւնը այլևս ապարդիւն է, համաձայնեց երեք օրում անցնել օտարազգի նաւը։ Դիպլօմատիական մարմինը բանակցեց ապստամբների հետ, որպէսզի մայրաքաղաքը գրաւելու ժամանակ կարգ ու կանոնը չը խախտվի։

Օտտավա.—Համիլտօնում խելագարների հիւանդանոցում ծագած հրդեհի ժամանակ ութ մարդ այրվեցին, 1000 հոգի ազատվեցին։

(Լրագիրներից)

Պարիզ.—Հաւաստի աղբիւրից հաղորդում են, որ Ֆրանսիայի և Գերմանիայի միջև մղվող բանակցութիւնները բարեյաջող ընթացք են ստանում։ Մինիստրական ժողովների մասին եղած տեղեկութիւնները հաղորդում են, որ բանակցութիւնները առաջ են տարվում նորմալ կերպով։ Մամուլի տոնը մի անգամից փոխվեց, և կարծում են, որ իրերի ընթացքը մտնում է նոր փազիսի մէջ։ «Matin»-ը հաղորդում է, որ Ֆրանսիայի հասարակական կարծիքը հաշտվում է այն մտքի հետ, թէ կարելի է Գերմանիայի հետ համաձայնութիւն կապել, եթէ վերջինս կը պարտաւորվի Ֆրանսիային վերապահել կատարեալ ազատութիւն գործողութիւնների՝ Մարոկկոյում։

Մադրիդի «Liberale» թերթը ապացուցում է իր աշխատակցի խօսակցութիւնները Պորտուգալիայի միապետական հրապարակախօս Գոմիցա Խրիստօյի որդու հետ, որը հաղորդում է, թէ պորտուգալացի միապետականներին ղեկավարում է անձամբ ex-թագաւոր Մանուէլը։ Վերջինս հաղորդել է իր պատրաստականութեան մասին՝ գլուխ կանգնելու արքայականների շարժման. արքայականների զօրքի թիւը կը հասնէ մօտ ապագայում 10,000 մարդու։ Վերջերս Պորտուգալիայի սահմանագլխի վրա ձերբակալված միապետականների զէնքերի գրաւումը կասեցրեց նրանց պատերազմական գործողութիւնների սկսումը։ Այս գրաւումից յետոյ Մանուէլ արքան միապետականների տրամադրութեան տակ դրեց իր ինչքի 2/3 մասը։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
20 յուլիսի

Լոնդոն.—Գործադուլ են արել մօտ 12,000 նաւահանգստային բանւորներ։

Պետերբուրգ.—Մի շաբաթ առաջ Պետերբուրգի առեւտրական նաւահանգստում բանւորների շրջանում սկսված շարժումը աշխատավարձից դժգոհ լինելու պատճառով մինչև օրս արտայայտվում էր աշխատանքների մասնակի դադարեցումով։

Յուլիսի 19-ի առաւօտեան նաւահանգստային բանւորները, թւով 4000 մարդ, նաւահանգստի իշխանութիւնից պահանջեցին աւելացնել օրավարձը 15—40 տոկոսով։ Տէրերը այդ պահանջը անընդունելի գտան, որից յետոյ բանւորները հեռացան նաւահանգստից, չը խախտելով կարգ ու կանոնը։

Առ. ժամը 10-ին դադարեցին աշխա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՒԼՆԻԱ

Թիւրքիոյ մէջ չկայ գաւառ մը, ուր այնքան զուտ և հոծ հայութիւն մը գտնուի, ինքն իր մէջ միացած, ապրած և յարատեւած, որպիսին է Ուլնիա։

Այսօր Ուլնիոյ սահմանին մէջ—Զէյթուն, Ֆռնուզ և Կոկիսոն—40-է աւելի հայ գիւղեր կան, ուր Ռուբինեան ատեններէն Հայաստանէն գաղթած ափ մը հայութիւն ոչ միայն կրցած է իր գոյութիւնը անվթար պահպանել, այլ՝ ինչ որ աւելի շահագրգռական կը մնայ՝ ան միշտ տօգորուած ազատ, անկաշկանդ ապրած ժողովրդեան մը զգացումներով՝ դարեր տեւող մահմեդական և թիւրք վայրագ բռնապետութեանց և րէժիմին դէմ միացած է անխոցելի, անընկճելի և իրապէս կիսանկախ։

Թիւրք իշխանութիւնք երկար ատեն և պարբերաբար ջանացած են ընկճել և տրորել՝ նման իրենց դաշտաբնակ եղբարց՝ այդ սարօրդինները։ Աւելի վերջերը, հոն և շրջակայքը բնակեցնելու բերելով ոչ նուազ քաջարի ցեղ մը—Կովկասէն գաղթական չէրքէզներ—կառավարութիւնը ճգնած է իր ընել չկրցածը այդ նորեկներուն ձեռքովը ի գլուխ բերել։ Սակայն հնար չէ եղած։

Զէյթունցին իր անառիկ սարերուն ծոցը, իր ույժին վրայ հաւատքով լի, ամէն անգամ ալ կրցած է յաղթել թէ կառավարական արշաւանաց և թէ դրացի գաղթականաց արիւնոտ հոսանքին. ու խաղաղ և զինաթափ չէ եղած եթէ ոչ, քիչ շատ, մարդավայել և արդար րէժիմի մը առաջ, ինչ որ գերազանց ապացոյցը կը հանդիսանայ թէ՝ ուլնիացին ապստամբ մը չէ, ինչպէս կուզեն հաւատացնել։

Զէյթուն, որ կըսուի թէ աղաւաղումն է Սեկթունց բառին, կեդրոնն է Ուլնիոյ գաւառին և կայմակամանիստ քաղաք, մօտ 1800 տուն զուտ հայ բնակիչներով։ Շինուած է ամենի և երեք կողմերէ անմատոյց լեռնաշղթաներու մէջ, Պէրուտ բարձր սարին հարաւային լանջքին վրայ, և կիշխէ շրջակայ բազմաթիւ հայ գիւղերուն։ Մահմեդական գիւղերը քիչ են, ցանցառ և աւելի Ուլնիոյ սահմանաց վրայ։

Անցնելով Տօրոսի այլարնակ երկիւղալից վայրերէ, ուղևոր մը, երբ ոտքը կը կոխէ Ուլնիոյ սահմանաց մէջ—Զէյթունը մէջտեղ ունենալով, 10—15 ժամ շրջապատ մը—զարմանօք լեցուած, ակամայ լայն և ազատ շունչ մը կառնէ։ Զէյթունցիի բարերար ազդեցութիւնը որոշապէս զգալի կըլլայ։ Ա՛լ անկէ վերջ այդ լեռանց մէջ մարդ կրնայ ճամբորդել և հանգստանալ, գիշեր-ցերեկ ապահով, առանց բնաւ երկիւղի...

Զէյթունցիք ժամանակի ընթացքին մէջ շինած են համբաւ մը, որ իրական ապահովութիւն մը ընծայած է իրենց, աւելի՝ քան նենգամիտ Համիդի մը խաբեբայ խոստումները։ Այդ համբաւը տարածուած է բոլոր Կիլիկիոյ մէջ։ Տասնեակ ժամերով հեռու տեղեր բնակող մահմեդականք, այդ ազդեցութեան ներքև երկիւղած, հլու և խաղաղ են առ անի զէյթունցւոց, որոնց խիստ դասը տեսած են ժամանակ առ ժամանակ։

Ասոնցմէ շատերը—չէրքէզ գլխաւորաբար—խոհեմութիւն համարած են ըլլալ և մնալ բարեկամներ անոնց, քան թշնամի՝ այնքան երկիւղալից։

Այս համբաւը զէյթունցին անշուշտ այնքան ալ դիւրութեամբ չէ շահած և, դժբախդաբար, հարկ եղած է բռնապետական շըրջանին մէջ զուր և անարդար տեղ իրենց դէմ յարուցուած արշաւանքներուն և կռիւներուն մէջ ցոյց տալ, իրենց փոքր թիւին համեմատութեամբ, ճշմարիտ քաջութեան մը և դիւցազնական ընդդիմութեանց ապացոյցներ։

Ասկէ մօտ կէս դար առաջ, երբ թիւրք իշխանութիւնք Ուլնիոյ դաշտերուն և ճամբաներուն վրայ նոր բնակեցնելու բերին չէրքէզները, անոնք կարծելով իրենց ճանկերուն մէջ գտնել հասարակ հայ րայաները՝ կը սկսին սովորական վարմունքնուն, որոնց սակայն չի հանդուրժեր զէյթունցին և յանկարծ այդ գաղթականաց վրայ յարձակելով պատմական փառաւոր դաս մը կուտայ։

Անկէ ի վեր, այդ չէրքէզները՝ ինչպէս ըսի՝ լաւագոյն համարած են խաղաղ բարեկամ և դաշնակիցներ ըլլալ՝ եթէ ոչ ի սրտէ, գէթ առ անի և առ շահու՝ այդ զէյթունցիներուն։

Այնուամենայնիւ ուլնիացին շատ ընդհարումներ ունեցած է կառավարութեան հետ, աւելի՝ քան շրջապատի մահմեդականաց։ Եւ ատիկա ալ առանց պատճառի չէր։

Անոնք (ինչպէս և հաջինցիք) Տօրոսի այդ ապառաժուտ և անբերրի լեռանց մէջ հաստատուած են՝ ոչ այնքան տեղւոյն բարեբեր և հարուստ ըլլալուն համար, որքան այդ տեղերը մահմեդական բնակչաց նուազ հրապուրիչ ըլլալով հանդերձ—որ Դաշտային Կիլիկիոյ ամենաբարեբեր մասերուն տիրացած էին, անոնց տէրերուն հալածումովը—իրենց բնական, ամուր և անմատչելի դիրքովը ինքնապաշտպանութեան և ինքնապահպանութեան գլխաւոր ազդակը կըլլային։

Ուլնիացին թէև աղքատ ու ժուժկալ՝ գոհ է սակայն իր քարերէն և հպարտ այնու ձեռք բերած և փայփայած անխոցելի վիճակէն, ինչ որ չի կրնար սեպուիլ բնաւ ըմբոստութիւն և անկախութեան ձգտում մը՝ արդար և ազատ կառավարութեան մը հանդէպ։

Տօրոսի լեռնաշղթային հարաւի և հիւսիսի՝ երկու կողմերն և ամենուստ կան հիանալի դաշտավայրեր, հողագործական մշակութեանց գերայարմար պարարտ հողերով, որոնք սակայն ամենամեծ մասամբ առ այժմ մահմեդական բնիկներու ձեռքին տակ՝ անհամեմատ առատութեամբ մը՝ կը մնան անօգուտ, անշահագործելի և երեսի վրա, ձգուած։ Հողային այս տարածութիւնը, անցեալին մէջ հարստահարութեանց և բռնաբարութեանց ույժով՝ բնիկ հողագործ դասակարգին ձեռքէն խլուած, անցած է դէրէբէյի ազաներու ձեռք, որ ոչինչ ըրած են, քան խոպան ձգելով երկիրը՝ տնտեսապէս աղքատացած են, անոր վրայ լաւ իմն հեծծելու համար։

Ուլնիան այսպէս չէ։ Ամբողջ լեռներ են և ձորեր՝ անդնդախոր, քարքարուտ, ջրառատ և անտառապատ։ Ճամբաները հոն դժուարանցանելի են, վտանգաւոր ու հողը՝ ապերախտ և բնական քմահաճոյից խաղալիք, բայց և անառիկ, ուր վերջապէս եթէ բնիկ հայութիւնը չէ կրցած միշտ հաց ուտել և ունենալ, ունեցած է գոնէ մարդավայել կեանք մը, որքան հնարին էր այդ այս երանելեաց երկրին մէջ և ուրմէ կատարելապէս զուրկ մնացած էին իր դաշտաբնակ միւս եղբայրները։

Ուլնիացին իր սարերուն արանքը իր ապրուստը հանելու համար դիմած է անհնարին միջոցներու, որ կըլլայ պատիւ և ապացոյցը միանգամայն այդ լեռնորդիներուն աշխատասիրութեան և պատուով ապրելու բուռն իղձին։

Ուլնիացին՝ ուր որ հնար է՝ կրցած է իր այդ ապառաժներէն և քարքարուտներէն հանել ապրուստ մը, որ թէև չարքաշ և սակաւ, սակայն ապահոված է իրեն կիսանկախ վիճակ մը։

Հաջին ունի 4—5,000 տուն. այդ քաղաքը համանման տեղի մը մէջ իր համախըռնումովը՝ ապրուստի տեսակէտէն աւելի աննպաստ վիճակի մէջ է։ Անոր բնակիչները արհեստներ սորված թափառիկ կեանք մը ունին և ցրիւ եկած՝ շրջակայ գաւառաց բոլոր քաղաքաց և գիւղերու մէջ եղանակին մէկ մասը կաշխատին, միւս մասը Հաջին դառնալով ապրելու համար։

Զէյթունցին ընդհանրապէս չի սիրեր և չի հանդուրժեր պանդխտութեան, և այս կողմէն հաջինցիին հակապատկերն է։ Հալէպ քանի մը օր հեռացած իրենց տեղերէն, զէյթունցիք կարօտէն կը հալին, կը մաշին՝ ի յուշ իրենց հայրենի սարերուն՝ ու կը փութան վերադառնալ իրենց սիրելի լեռ ու ձորերուն։

Զէյթունցոց մէկ մասը կապրի ջորեպանութեամբ, իսկ գլխաւոր մասը՝ խաղողի բերքին արտադրութեամբ։ Կան նաև բաւականաչափ վարելահողեր՝ յարդարուած մանաւանդ 1895-ի պաշարումէն ասդին։ Պէրուտ լեռներէն անոնք կը հանեն նաև երկաթ, սակայն ոչ մեծաքանակ։ Անասունները դժբաղդաբար նուազելու վրայ են։

Անոնք շատ քիչ և գրեթէ չնչին հարկ մը կուտան իրենց այս բերքերուն իբր տուրք։ Սուլթան Մահմուդի ժամանակ, զէյթունցի Դելի-Քէշիշին դիմումներուն վրայ, սուլթանը շնորհած է իրենց՝ այդ առա-

տանքները գետափի փայտէ պահեստներում, ուր բանւորների թիւը հասնում է 6,000 մարդու։ Ներկայումս չեն աշխատում մօտ 12,000 մարդ, աշխատում են մօտ 4,000։ Նաւահանգստում կանգնած 95 նաւերից անգործ են 65-ը։ Դրութիւնը քննելու համար մօտիկ ապագայում տեղի կունենայ նաւատէրերի խորհրդակցութիւն։

Հակառակ լրագրական տեղեկութիւնների, յուլիսի 19-ին նաւահանգստի կառավարչին պատգամաւորութիւն չէ ներկայացել։

Յուլիսի 20-ին գործադուլը ընթանում է միեւնոյն պայմաններում և կրում է բացառապէս տնտեսական բնաւորութիւն։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԲԱԼԿԱՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

20 յուլիսի

Կ. Պոլիս.—Բ. Դրան մէջ բոլորովին հաւատացած են, թէ բանակցութիւնները մալիսօրների հետ վերջացել են աջողութեամբ, որովհետեւ միայն մի կէտն է մնացել չը պարզված։ Բ. Դուռը յոյս ունի, որ այդ կէտն էլ կընդունեն մալիսօրները։ Մերժումը, Բ. Դրան կարծիքով, կապացուցէ չերնոգօրական խնտրիգների աներկբայութիւնը. այն ժամանակ գուցէ և պատերազմը անխուսափելի լինի։

Աւլոնայից հաղորդում են, որ քաղաքի շրջակայքում ալբան հրոսակախմբերը կռիւ են ունեցել զօրքերի հետ, որոնք կորցրել են 20 սպանված և 15 վիրաւոր։

«Լէվանտ-Հերալդ» լրագիրը դադարեցվեց։

—

Ռակիք.—Իսա Բօլէտինացը եկաւ և անձնատուր եղաւ իշխանութիւններին։

Կումանովօյի մօտերը տեղի ունեցաւ ընդհարում բօլգարական հրոսակախմբի և ժանդարմների միջև։ Կորցնելով մի սպանված և մի վիրաւոր, հայդուկները փախան։

—

Վիէննա.—«Նէյէ-Ֆր.-Պրէսէն» չերնոգօրական «Պրէսս-Բիւրօյից» տեղեկութիւն առաւ, որով ցաւակցութիւն է յայտնված, որ լրագիրը իր հայեացքը ալբանական հարցի նկատմամբ փոխել է, և որով հերքվում են այն տեղեկութիւնները, թէ իբր Նիկոլայ թագաւորը հետամուտ է աւանտիւրական [illegible]

—

Բէլգրադ.—Ալբանական հարցի նպաստաւոր լուծումը յանուն բալկանեան խաղաղութեան Սերբիայում թողեց ուրախալի տպաւորութիւն։ Թիւրքիայի համաձայնութիւնը ֆրանսիական ընկերութեան հետ Ադրիական երկաթուղու կառուցման մասին Սերբիան համարում է մի քայլ առաջ, սակայն նախագծվող Միդար-Դէբար-Մէդուա ռազմական երկաթուղին Միդար-Դիակօվօ-Սկիւտար-Մէդուայի փոխարէն չէ համապատասխանում սերբիական շահերին և չէ կարող ծառայել որպէս տնտեսական գլխաւոր երկաթուղագիծ։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

—

Կ. Պոլսի վերջին ահռելի հրդեհը

Կ. Պոլիս 13/26 յուլիս

Կայսրութիւնը ամեն ժամանակէ աւելի տագնապալի երևոյթ մը առած է։ Կ. Պոլիս սուգի, հուրի ու արհաւիրքի օրերու մէջ է, և տագնապը ամեն ժամանակէ աւելի սուր երևոյթ մը առած է։ Մայրաքաղաքի մէկ ամենագլխաւոր մասը, աւելի քան 10,000 տուն, միեւնոյն օրուան մէջ փճացան և մոխիրի վերածուեցան՝ ահաւոր թշուառութեան մը մատնելով աւելի քան 100,000 բնակիչները այս չքնաղ մայրաքաղաքի։

Աղէտին մեծութիւնը ոչ այրած տուներուն թիւին մէջն է և ոչ ալ անպատսպար մնացած բնակչութեան մը չափազանց մեծ թիւին վրայ։ Վտանգը ուրիշ կողմէ մը կուգայ, և հոն է ամբողջ արհաւիրքը և աղէտին մեծութիւնը։

Մայրաքաղաքին այս մեծագոյն մասը մոխիրի վերածուած է և սասանկ ահաւոր խբականութիւն մը իրեն ունէ հաւանական և ճշմարտանման պատճառ չունի։

Այս տեսակ դաւն կատակերգութիւններ և չափազանց ծիծաղելի հակասութիւններ միայն օսմ. այս չքնաղ մայրաքաղաքին մէջ կրնան ստեղծուիլ։

Ահա կառավարութիւն մը, որ երեք օրուան մէջ իրարու հետ ունէ կապ չունեցող բազմաթիւ հրդեհներու հետ գործ կունենայ, և իրենց ոճիրը գործադրած ատեն իսկ 200-էն աւելի հրձիգներ ձերբակալելու առիթ, և սակայն հաւատացնել կուզէ ժողովրդին, թէ պատահած բոլոր հրդեհները լոկ դիպուածի արդիւնք են։

Այս տեսակ կառավարութիւն մը կամ ինքը տխմար մըն է կամ իր իշխանութեան ստորադասուած ժողովուրդը ապուշներէ բաղկացած կը կարծէ։

Դժբաղդաբար թէ բարեբաղդաբար, չեմ կրնար որոշ ըսել, այս ժողովուրդը, իր բոլոր արևելեան միամտութեամբ, շատ հաւատք ընծայած չունի կառավարութեան յայտարարութիւններուն, որոնք իշխանութիւնը և անոր ներկայացուցիչները խայտառակելէ զատ ուրիշ ունէ օգուտ չունին։

Հրդեհի սարսափին չափ տիրապետող է նաև քաղաքին մէջ վաղուան մտատանջութիւնը, որ ամենուն դէմքին վրայ կը կարդացուի։ Բոլոր քաղաքը ամենածանր լուծի մը տակ կը գտնուի. ամեն ոք գրեթէ լռակեաց և անվստահութեամբ կը դիտէ իր շուրջը, սպասելով ալ աւելի ահարկու դէպքերու և աւելի սոսկալի անակնկալներու։ Սակայն ձեռք առնուած միջոցները ցոյց կուտան, թէ ըէակցիոներական շարժում մը կայ երկրին մէջ։

Կառավարութիւնը պատերազմական վիճակը խստացուց, և քաղաքին ամեն կողմերը շրջուն պահակախումբեր շրջագայիլ սկսած են։ Զինուորական ուժը զինեալ կը պահուի, մինչ ասկէ առաջ քաղաքին զինուորները կը գգուշանար կառավարութիւնը զինել։ 100,000 հրկիզեալները այսօր դժգոհներու թիւը կը շատցնեն, և չենք գիտեր թէ վաղը ի՛նչ միջոցներ պիտի ստեղծուին անոնց թիւը ալ աւելի ստուարացնելու համար։

Այսօր չեմ կարծեր որ երկրին մէջ գտնուի անկեղծօրէն պետութեան յարատեւութեան բարեկամ մէկը, որ տակաւին հաւատք ունենայ Հաքքը փաշայի դահլիճին վրայ, որ աւելի սուտերու տոպրակ մըն է, քան թէ պատկառելի կառավարութիւն մը։

Երկրին կացութիւնը ազգէն ծածկող դահլիճ մը Թուրքիոյ դահիճը միայն կրնայ ըլլալ։ Եւ երևակայեցէք, որ այս խաբեբայ կառավարութիւնը կը պահպանուի կոմիտէին կողմէն՝ իբր կայսութեան վայելուչ դահլիճ մը։

Մահմուդ Շէվքէթ փաշայի հրդեհի պահուն իբր թէ արկածով վիրաւորուիլը աւելի կը ծանրացնէ կացութիւնը, զի պատերազմական մինիստրը միակ մարդն է Թուրքիոյ մէջ, որուն խօսքին կրնաս քիչ մը հաւատալ։ Խաբեբաներու վոհմակին մէջ միակ բացառութիւնը և երկրին պետական վարիչներուն մէջ միակ մարդը, որ գիտէ անկեղծ ըլլալ։ Իր վէրքը ծանր չէ, կըսուի, սակայն կառավարութեան այս յայտարարութեան ալ հաւատալ կարելի չէ, զի ոչ ոքի ցոյց կը տրուի փաշան։ Նոյն իսկ գահաժառանգը չէ կրցած զինքը տեսնել։

Ամեն պարագայի մէջ մաղթելի է, որ իրաւամբ իր վէրքերը ծանր չըլլան, զի իր մահը՝ մահն է նաև օսմ. սահմանադրութեան, որ իրապէս դեռ չապրիր, այլ սաղմն է, որ կրնայ կենսաւորուիլ կամ մահանալ։ Ասիկա պարագաներէն կախում ունի։

Սահմանադրութեան վերահաստատութեան Գ. տարեդարձը, ազգային տօնին օրը, ընդհանուր սուգի մը օրուան փոխուեցաւ, և մայրաքաղաքին հասած այս դաւն հարուածը ով գիտէ ի՛նչ արձագանգ պիտի գտնէ գաւառներու մէջ, ուր ըէակցիոներական տրամադրութիւններ աւելի շատ են։

Երկրին տարապայման շփոթ դրութեան վրայ, մայրաքաղաքին մէջ տեսնուած այս ահարկու շարժումը, հուրի մատնելու շարժումը, յոռի նախընթացներ են և աւելի ծանր դէպքերու ականատես ըլլալու վախը կուտան մեզի։

Սպասենք։ Շաւարշ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆՈՒՄ*)

—

Ի՞նչ կրթութիւն և քաղաքակրթութիւն կարող է զարգանալ այստեղ՝ այս մշտական անապահովութեան սպառնալիքի ներքոյ։ Զարմանալի չը պէտք է երևայ ուրեմն, որ ղարադաղցի հայն այնչափ յետ է մնացել և իր սեփական ծուլութիւնն ու անփութութիւնն էլ արդարացնում է բերան առած դարձուածքներով «Ղըրղաղու տեղ ա», «Քիւրդը չէ թողնում», «Խանը տարաւ»։ Դժուարութեամբ ձեռք բերած բարիքն այնքան անգամ խանը եկել տարել է, որ այլեւս նորը ձեռք բերելու խելամտութեան համար սիրտ ու եռանդ չէ մնացել։ Համեմատաբար միւսներից աւելի բարեկեցիկ են և քաղաքակրթական ազդեցութեան ենթարկված՝ Դիզմարի վիճակի հայերը, որոնք աւելի մօտիկ յարաբերութիւն ունեն Թաւրիզի հետ, որոնց պանդուխտները Թիֆլիսի, Բագուի պէս կարևոր կենտրոններ են գընում, շատերն արհեստներով, մանր առևտուրով պարապում։ Այս վիճակի ամենաարևմտեան գիւղում Աղազանում՝ վերջին տարին բացված դպրոցը պայծառ օրինակ կարող է լինել բոլոր ղարադաղցիների, նոյն իսկ Ատրպատականի միւս մասերի և Կովկասի շատ գիւղերի համար, թէ ինչպէս կարելի է փոքրիկ միջոցներով մի գեղեցիկ գործ առաջ տանել։ Թաւրիզում ապրող աղազանցիք անցեալ տարի ապրիլին ժողովվել են և որոշել՝ մի «հայրենակցական միութիւն» կազմել, որի մէջ մտնեն զանազան տեղեր ցրված աղազանցի պանդուխտներ, նպատակ դնեն կանոնաւոր դըպրոց պահել գիւղում և օժանդակել ամեն կերպ գիւղի հասարակական պէտքերին։ Նրանց դիմումները թէ բուն գիւղացիներին, թէ դրսում եղողներին՝ ջերմ համակրութիւն են գտել. շուտով կազմվել է մի համառօտ կանոնադրութիւն, հաստատվել Թեմական խորհրդի կողմից և տպագրված ցրվել. օրինակելի գործավարութիւն են ունեցել և խիստ մաքուր հաշիւ պահել, այնպէս որ 12 ղռան (2 ր.) անդամավճարներով և փոքրիկ նուէրներով կարողացել են կարճ միջոցում մի փոքրիկ ապահովութիւն ձեռք բերել դպրոցի համար, ուսուցիչ են վարձել Ներսիսեան դպրոցի բարձր դասարաններից ելած տեղացի մի երիտասարդի և կէս վարձն իրանք տալով, կէսը գիւղացիներից առնելով՝ սեպտեմբերին բացել դըպրոցը։ Այժմ էլ միութիւնը շատ աջող կերպով ու եռանդով առաջ է տանում իր գործը և առաջիկայ ուս. տարվայ համար կազմել է արդէն 4450 ղռանի նախահաշիւ, որից 1450 ղռանը պէտք է ծախսվի դպրոցի վրայ, իսկ մնացած 3000 ղռանը դրամագլխի հիմք կազմէ։ Մտածում են այդ փոքրիկ դրամագլխով մանր վարկ բանալ, պօստային երթեւեկութիւն պահել և այլն, որոնք այս հեռաւոր անկիւնի ժողովրդի համար մեծ արժէք ունեցող ձեռնարկութիւններ են։

«Հայրենակցական միութիւն» կազմել են մի քանի տարի առաջ նաև փոքրիկ Սարգու գիւղի պանդուխտները, որոնք մեծ մասամբ ներկարարներ են Թիֆլիսում և աւելի յարմարութիւն ունեն միատեղ մի ընդհանուր գործ առաջ տանելու։ Անցեալ աշնանը Թիֆլիսում ես նրանց ժողովի հրաւիրեցի. յայտնվեց, որ գործի ձեռնարկողներն եղել են պատանի-երիտասարդները. աւելի հասակաւորները և դիրք ու միջոց ունեցողները ձեռնպահ են մնացել. հաշիւները ձեռքէ-ձեռք են անցել, իրար խառնվել. արդիւնքը մէջտեղից վերացել է ու տեղը մնացել՝ փոխադարձ կշտամբանքներ։ Շատ յորդորեցի բոլորին միանալ, հաստատուն հիմքերի վրայ դնել և եռանդով արդիւնաւորել գեղեցիկ ձեռնարկութիւնը. ափսոս որ յարմարութիւն չունեցայ անձամբ հետեւելու և գլուխ հանելու սկսածը։ Աղազանցիների օրինակը թող խրատ և քաջալերութիւն լինի սակայն, թէ սարգուցիների և թէ ուրիշների համար, որ առաջին անաջողութիւնից պէտք չէ երբէք ընկրկել, այլ պէտք է աւելի կանոնաւորել գործը և համոզված լինել, որ այսպիսի ձեռնարկութիւնների աջողութեան գլխաւոր պայմանն է՝ մաքուր հաշւապահութեամբ և կանոնաւոր գործավարութեամբ փոխադարձ վստահութիւն ձեռք բերելը, մի որոշ մարմնի առաջ պատասխանատու լինելը և հաշիւ տալը, ինչպէս աղազանցիների միութիւնը Թեմ. խորհրդին հաշիւ է տալիս։

Երկու տարի առաջ Թաւրիզի Հայուհեաց Մ. Բ. Ընկ.-ը դպրոց էր պահում Աղազանի մօտիկ Իւրգիւթուն գիւղում և գիւղացիները իրանց կարողութեան չափ շատ սիրով օժանդակում էին այդ դպրոցին. մինչև իսկ երբ Ընկերութիւնը ստիպված եղաւ իր նպաստը կրճատել, գիւղացիք մի տարի էլ ուսուցիչ վարձեցին և դպրոցը բաց պահեցին, բայց յետոյ չը կարողացան շարունակել։ Որչափ ցաւալի է, որ հնչին դրամի, մի քանի տասնեակ ռուբլու պակասութեան և ձեռնհաս ղեկավարներ չը լինելու պատճառով այսպիսի կարևոր ձեռնարկութիւններ խանգարվում են, ամբողջ մի յուսալից սերունդ խաւարի մէջ մնում։ Վերջին տարիները հասարակ գրագիտութիւն ուսուցանող ուսուցիչներ պահվել են նաև Արամեան դպրոցին պատկանող Նորաշէն գիւղում, բայց չէ աջողվել դեռ կանօնաւոր դպրոցի վերածել այս ձեռնարկութիւնը։ Ամենից տոկուն և փոքր ի շատէ կանոնաւոր եղել է վիճակի կենտրոն Խանագեահ գիւղի դպրոցը, որի շէնքը կառուցված է Թաւրիզեցի վաճառական հանգուցեալ Մնացական Տէր-Յակոբեանի կտակով և մինչև վերջին տարին դպրոցի գրեթէ ամբողջ ծախքը հոգացվել է նրա կտակած փոքրիկ գումարի տոկոսիքով։

Վերջին տարին գիւղացիները կամեցան միջամտութիւն ունենալ դպրոցի կառավարութեան ու պահպանութեան գործում, և փոքր ինչ թիւրիմացութիւն առաջ եկաւ նրանց ու հանգուցեալ բարերարի կտակակատարների միջև. այդ թիւրիմացութիւնը սակայն վերացված կարելի է համարել, և առաջիկայում, յուսով ենք, աւելի կանոնաւոր ընթացքի մէջ կը դրվի դպրոցը։

Տասնեակ տարիներից ի վեր դպրոց են պահում նաև Թումանեանները Մեջափարի կենտրոն իրանց հայրենի Ողան գիւղում՝ սեփական հոյակապ շինութեան մէջ։ Անցեալ տարի մի գեղեցիկ մեծ շինութիւն ևս Մնջուանի կենտրոն Վինա գիւղում կառուցանելով՝ մտադիր էին այդտեղ նոյնպէս դպրոց բանալ, բայց շինուածքի ամբողջացած չը լինելը և ուրիշ արգելառիթ հանգամանքներ խանգարեցին։ Թումանեանց տան նահապետ՝ պաշտ.-եղբայր Սարգիսը, [illegible] բայց հոգով շատ աշխոյժ, ծերութեան օրերը հայրենի գաւառում անցկացնել, բերել էր անցեալ տարի հետը նաև Ջուլհակի գործիքներ. մըտադիր էր վարպետ բերել տալ ու տնայնագործութիւն սովորեցնել տալ գիւղացիներին, բայց ինչ-ինչ անախորժ թիւրիմացութիւններ արգելք եղան։ Հոգալով ու ծրագիրներ կազմելով անդադար Ղարադաղի հայերի բարօրութեան ու առաջադիմութեան մասին՝ նա վերջերս ինձ ուղղած մի գրութեան մէջ խոստանում է, բացի Ողանի և Վինայի դպրոցներից, տալ նաև Խանագեահի դպրոցին և Քէյվանի կենտրոն Սըղընին, եթէ այնտեղ դպրոց բացվի։ Նրա նպատակը, որ գոնէ 4 վիճակների կենտրոններում մի-մի կանոնաւոր դպրոց լինի, շատ գովելի է ի հարկէ. բայց ես յոյս ունեմ, որ նրա առատաձեռն նախաձեռնութեամբ, տեղական և պանդուխտ գիւղացիների և այլ բարեսէր անձանց եռանդուն աջակցութեամբ՝ կարելի կը լինի այդ 4 կենտրոնական գիւղերում ոչ միայն մինչև երկդասեան կամ երեքդասեան դասընթացք բարձրացող դպրոցներ ունենալ, այլ և նրանց կից արհեստանոցներ, շերամապահութեան, մեղուաբուծութեան և այլ գիւղատնտեսական պարապմունքների կրթարաններ բանալ, որ շատ կարևոր է այս կողմերի թըշուառ ժողովրդեան տնտեսական դրութիւնը փոքր ի շատէ բարձրացնելու համար։ Դրա հետ մէկտեղ հարկ կը լինի, անշուշտ, միւս գիւղերում ևս տարին կարգի կամ պարզ գրագիտութեան դպրոցներ ունենալու մասին հոգալ, ինչպէս փորձեր եղան վերջին տարին Մնջուանի Քարագլուխ և Մեջափարի Գըրմաւ գիւղերում բանալու, ուր նաև հարևան գիւղերի երեխաներ սովորէին. բայց այդ ձեռնարկութիւնն ևս թերի մնաց։

Ամենից յետ է մնացել՝ աչքից հեռու, մտքից մոռացված Քէյվանի վիճակը իր 9 գիւղերով, ուր երբեք դպրոց ասած գոյութիւն չէ ունեցել։

Քաղաքակրթութեան բարիքն ևս այդ վիճակում ամենից քիչ է նշմարվում։ Պանդուխտներն ըստ մեծի մասին Շուշու և Ջեբրայիլի գաւառներում աշխատող մշակներ են և շատ նորութիւն ու ճոխութիւն չեն բերում իրանց հետ։ Ամբողջ վիճակում միայն Մելիք-Ջհանեանները «սենեակ» ունեն. միւսներն ապրում են նահապետական՝ գերաններից հիւսուած տներում, ուր նոյն ծածկի տակ տեղաւորվում է ամբողջ ընտանիքը՝ հորթուկներով, հաւերով, ցորենի և ուրիշ պաշարեղէնների ղարակներով և այլն, մէկտեղ, իսկ հիւրերին ընդունում են այն տան առաջ գտնվող երես-բացում, ուր սեպտեմբերի սկզբից կրակը վառվում է պատաւոր կողմի մէջտեղ «փալանով» շըրջապատված կրակատեղում. աթոռի փոխարէն նրանց թիկն տալու համար դնում են ծալք ծալք կապած անկողիններ։ Եկեղեցական-կրօնական կեանքն ևս յետին խեղճութեան է հասել։ Բոլոր 9ին գիւղերին հովւում է մի զառամեալ քահանայ իր միջահասակ որդու հետ. որոնք գրեթէ միայն օրէնքներ են կատարում. ժամ գնալու, մոմ վառելու, խունկ ծխելու սովորութիւնը վերացել է։ Բացի Մըհդաւի հին կիսաւեր եկեղեցուց և Դըգեօյդարի նոր կառուցված մի անշուք շէնքից, միւս գիւղերի եկեղեցի կոչված խրճիթները միայն նրանով են զանազանվում իրանց մօտի մարագներից, որ կտուրներն անպայման կիսաքանդ են, ծակծկված։

Թէ այս և թէ միւս վիճակների շատ եկեղեցիներ բոլորովին մերկ են. պատարագ անելու համար քահանան գիւղէց գիւղ տանում է գրքերի և զգեստի հետ նաև սեղանի վարագոյրը, սկիհ, բուրվառ և այլն։

Անցեալ տարի իմ ներկայութեամբ գումարված գործակալական և ծխական ժողովներում որոշվեց դպրոցներ բանալ Սըղընում, որ ամբողջ Ղարադաղի ամենամեծ հայաբնակ գիւղն է (130 տուն), Դըգեօյդարում և Բերդին-եաքը գիւղում, իսկ հարևան գիւղերը իրանց երեխայոց պիտի ուղարկէին այդ գիւղերի դպրոցները։ Սակայն այդ որոշումն ևս անկատար է մնացել ու միայն Դըգեօյդարում Շուշու Թեմ. դպրոցի Դ. դասարան մի նախկին աշակերտի ուսուցիչ էին վարձել, մասնաւոր տան մէջ դաս էր տալիս։

Այժմ, երբ, ինչպէս յայտնի է լրագիրներից, այս վիճակի 6 գիւղերը կողոպտված են, սրանցից 2-ը բոլորովին այրված ու աւերված, երբ ամբողջ Ղարադաղի հայութիւնը տագնապի մէջ է, թէ յարձակումներ պիտի կրէ շրջակայքի խաներից, թէ պէտք է կողոպտվի, պատւից ու ունեցածից զրկվի, բնաջինջ լինի, այլևս ինչ դպրոցի, ինչ կրթութեան, ինչ քաղաքակրթութեան մասին մտածել կարելի է։ Ամենանպաստաւոր պայմաններում իսկ երբ այս մոլորած ժողովրդի խեղճը գլուխը կը գայ, որ սկսէ խաղաղ առաջադիմութեան հետամուտ լինել։

Եւ սակայն այնքան հեշտ էր այդ ողորմելի խաներին զանձահարելը, ապահովութիւն և բարօրութիւն հաստատելը այս բնութեամբ հարուստ գաւառի, ուժեղ բնաւորութեամբ և լաւ ձիրքերով օժտված՝ լաւագոյն օրերի արժանի ժողովրդի համար։

Կ. Եպ.

*) Տես «Մշակ» № 155.

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

—

Մեր նախորդ յօդուածում զուր չասացինք, թէ «քաղաքական հորիզոնը պատած է մռայլ ամպերով»։ Եւ արդարև՝ մռայլ, այն էլ ոչ հասարակ անձրևաբեր կամ թեթև կարկտախառն ամպեր, որոնցից օգուտ կամ վնաս կը ստանան մեր հողագործ, հողերը կանոնաւոր բաշխելու յուսով նահանգապետի կամ գաւառական հաշտարար միջնորդների դռները մաշող գիւղացիները, այլ «անգղակող և պաժանասատ» թուխպեր, որոնցից ամեն մի վայրկեան կը պայթէ որոտընդոստ կայծակը և հիմն ի վեր կանէ ամեն ինչ։ Կարելի էր մի վայրկեան անգամ կարծել, որ պերճափառ Ջերմունկներում (?) փըրոյ մէջ պաք բացատրութիւններ ունեցող Մահմէդ-Ալի ex-շահը յանկարծ Աստրաբադում խաժամուժ թիւրքմէնների գլուխ անցած՝ արագաքայլ արշաւանքով Թէհրան պիտի աճապարէ, կորուսեալ գահը զինու զօրութեամբ յետ ստանալու անյագ տենչանքով...

Ինչպէս հաղորդում է հեռագրական գործակալութիւնը, ոչ Վիէննայի և ոչ էլ Պետերբուրգի արտաքին գործերի մինիստրութիւնները ոչ մի տեղեկութիւն չեն ունեցել նորին երբեմնի արեգակնափայլութեան Պարսկաստան գնալու դիտաւորութեան մասին...

Ինչ և է։ Տխուր փաստը կատարված է։ Մարիէնբադի հովասուն ծառուղիներում «իր երկու կնոջ և երեխայի» հետ շրջագայող Մահմէդ-Ալին քաղաքական աշխարհում շատ սովորական և ջերմագինս յանձնարարված մետամորֆոզայի շնորհիւ այժմ գտնվում է Թէհրանի դռներից ոչ շատ հեռու, այս տողերը գրելու ժամանակ երևի հէնց այնտեղ, որտեղից 1908 թ. թնդանօթի ռումբերն ուղղեց դէպի ժողովրդական ներկայացուցչութեան պալատը և քարուքանդ արեց նրա ամրակուռ կարծվող հըսկայ շինութիւնը...։ Ի զուր չէր ուրեմն գահնիկ, բայց և արտասովոր յամառ Ալին՝ մերթ Օդեսսա, մերթ Վիէննա, մերթ Մարիէնբադ, մերթ այլուր աճապարում, ինչ-որ խորհրդաւոր քչփչոց ունենում սրա, նրա հետ։ Հապա Պարսկաստանի հռչակաւոր խնամակալի, Սիփէհդարի շատ տարօրինակ երկդիմի խաղերը, վերջինի փախուստ տալը, նորից, իբրև ժողովրդի ներկայացուցիչների թախանձանքների առաջ խոնարհվելը. և այս բոլորը՝ յանուն նոյն ժողովրդի նուիրական շահերի։ Երկիւղ չունենանք, որ այս բոլորը tragie-comedie-ներ չը լինեն, այլ ճարպիկ ձեռարուեստ, երբեմնի շահնշահի և մի հզօր ու ճարտարարուեստ գործակցի։ Վատ գուշակող չը լինելու համար՝ սպասենք թնդանօթների որոտումներին և անհեղ դրամայի վախճանին...

Սիմ. Հովուեան

—

ժամելի աշխատութեամբ վաստակած բերքերուն տուրքը։ Մաս մը դրամ միայն—կանխորոշ—տարուէ տարի կը հատուցանէին անոնք ի նպաստ Այա-Սոֆիայի մզկիթին, եթէ չեմ սխալիր։

Ուլնիացին եթէ հարուստ չէ կրցած ըլլալ իր ապառաժներուն մէջ, շատ հանգիստ կեանք ևս ունեցած չէ։ Բռնապետական կառավարութեան պարբերական արշաւանքները կը յիշեցնէին իրեն, որ ինքը փուշ մըն է պարզապէս անոր աչքին՝ բնաջինջ ըլլալու արժան։

1895-ի ջարդերուն՝ բնական էր, որ սուլթան Համիդ իր «շնորհքներէն» անմասն չը ձգէր նաև հոս։ Բայց Ուլնիոյ քաջարի զաւակները, Զէյթունի մէջ հաւաքուած՝ երբ անգլին իրենց տուները և եկեղեցիք այրեցան և քանդուեցան՝ ցոյց տուին որ իրենց կոտրելն ևս հայկական միւս գաւառաց նման դիւրին պիտի չըլլար։

Զօրանոցը, որ Զէյթունի համար վտանգաւոր դիրքի մը վրայ շինուած է—քաղքին վերևը դէպի հարաւ-արևելք—կարելի եղաւ գրաւել կարճ միջոցի մէջ՝ մէջի մօտ 500 զինուորներով, թնդանօթներով և ռազմամթերքով։

Ու այս ճշմարիտ քաջագործութեամբն էր որ անոնք ամբողջ ամիսներ, անօթի, ծարաւ և մանաւանդ առանց աղի (օխան մինչև ութն ոսկի ծախուած է և չէ մնացած), կրցած են դիմադրել անողորմ պաշարումի մը՝ յոյներուն յաղթական մարշալ Էդհէմ փաշայի գլխաւորութեան ներքև։ Համիդի բացարձակ հրամանն էր անխտրաձգելիօրէն Զէյթունի բնաջնջումը, նպատակ մը՝ որուն հավէտը փորը մնաց։ Զէյթունցին մահը աչքն առած՝ անսպասելի դիմադրութեամբ մը զէնքը վար չդրաւ՝ եթէ ոչ եւրոպական միջամտութեան մը վրայ, յանձին անոնց Հալէպի հիւպատոսաց, խաբեպատիր և անարժէք խոստումներով։

Կը պատմեն որ Զէյթուն եկող հիւպատոսներէն ռուսացը երբ հոն կը հասնի, կարծելով անյաղթելի բերդ մը տեսնել իր դէմը հազարաւոր թիւրք կանոնաւոր և բաշըբօզուք զօրութեան մը և Էդհէմ փաշայի նման կարող զօրավարի մը դէմ գնելու չափ, և երբ կը տեսնէ քարերու կոյտ մը վրայ շինուած այդ խեղճ ու կրակ վայրը, ճշմարիտ հիասթափումի պոռթկում մը կունենայ—Զէյթունի մասին թէ թիւրք զօրութեան, չգիտենք—և թքնելով որ չեն կրցած հայու այդ բոյնն ևս ջարդաման ընել, առանց մէջը մտնելու ետ կը դառնայ իր տեղը, մինչ միւսները գոնէ ժամանակ մը հոն կանցնեն, եթէ ոչ ուրիշ բանի, գէթ այդ ուժասպառ և մահամերձ կռիւողներուն նպաստներ բաշխելու համար։

Ամբողջ շահը, որ բերաւ զէյթունցւոց՝ իրենց ընդդիմութիւնը, այն է, որ սուլթանը վիջաւ զիրենք կեղեքել և ճնշել յետ այնու եթէ ոչ թիւրք... այլ յոյն կայմակամի մը միջոցաւ։

Վերջին յոյն կայմակամը, որ այդ ատեններէն հոն կը մնար և սահմանադրութեան հռչակումէն ետք միայն հնար եղաւ խայտառակ իղանակաւ մը արտաքսել, մին է անոնցմէ, որոնց մասին զէյթունցին իսպառ գէշ յիշատակ մը պիտի պահէ։

Եւ սակայն քրիստոնեայ կառավարիչ ունենալու սկզբունքը ձեռք բերուած էր քաջերի ընդդիմութեամբ մը, «մարդասէր» Եւրոպայի բարեհաճակամ միջամտութեամբ։

Մ-նա

(Վերջը միւս անգամ)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊՐՈՖԵՍՈՐ Ա. ՎՈՅԵԿՈՎԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

[illegible]

...փակ էին և օդը խաղաղ էր: Բայց բաւական էր փոքր ինչ բանալ դուռը, օդը շարժվեց, առեց հոսանք, և ահա հողմաչափը սկսեց շարժվել: Իսկ երբ բացվեցին հանդիպակաց դռները, այն ժամանակ ուժեղացան հողմաչափի պտոյտները: Հողմաչափի սլաքները ցոյց են տալիս, թէ որքան պտոյտներ է անում նրա անիւը որոշ ժամանակում:

Վոյեյկովը գծագրութեամբ ծանօթացրեց ունկնդիրներին այն կատարելագործութեան հետ, որով ջերմաչափը շարժման մէջ է դրվում, որպէս զի կարճ ժամանակում նա կարողանայ ընդունել միջավայրի տաքութեան աստիճանը:

Նա այնուհետև բացատրեց, որ ձմեռվայ ձիւնը պաշտպանում է երկիրը և բուսականութիւնը ցրտահարութիւնից: Այն դաշտերը, այն ցանքսերը, որոնք ծածկվել են ձիւնով, աւելի ապահով են մրսելուց, քան բաց մնացած տեղերը, ուր ազատօրէն փչում են քամիները: Բազմաթիւ դիտողութիւններից, որոնք արված են թէ հիւսիսում և թէ լեռնային երկիրներում, դասախօսը օրինակ բերեց Սուխումի այս տարվայ ձիւնը: Դիտողութիւնը ցոյց է տալիս, որ Սուխումում ծառերի վերի մասերը, որոնք եղել են ձիւնից բարձր, սառել, փչացել են, իսկ ձիւնածածկ տեղերը մնացել են փոքր ի շատէ ապահով և տուել են նոր ծիլեր, որոնցից սկսվել է նոր կեանք վնասված ծառերի համար:

Բերելով դարձեալ մի քանի օրինակներ օդերևութաբանական երևոյթներից, Ա. Վոյեյկովը հրաւիրեց ունկնդիրների ուշադրութիւնը նաև այն տեղական ժողովրդական յայտանիշների վրա, որով ժողովուրդը գուշակում է եղանակի փոփոխութիւնները: Եթէ ինքը՝ տեղական ազգաբնակութիւնը՝ երկրի բնիկ ժողովուրդն է, որ երկար ժամանակներ ապրել է այդ տեղում, նա պարփակած է լինում ճոխ դիտողութիւնների պաշար, որից և կարելի է օգտվել որոշ վերաբերութիւններ կատարելու յետոյ:

Վերջում պրոֆեսորը նորից ընդգծեց ճիշդ դիտողութիւններ կատարելու կարևորութիւնը երկրի տնտեսական բարեփոխութիւնների և կենցաղական բարւոքումների համար:

Ունկնդիրները յայտնեցին իրանց շնորհակալութիւնը պրոֆեսորին բուռն ծափահարութեամբ: Ք.

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՑ

II

Կար ժամանակ, երբ մամուլը ընդհանրապէս և օրագրութիւնը մասնաւորապէս կոչված էր հասարակութեան, ընդհանուրի շահերը պաշտպանելու, ճշմարտութեան և անկեղծութեան ջատագով, օրինակ լինելու:

Բայց անցան այդ ժամանակները:

Այժմ այդպէս չէ:

Բարոյական խայտառակ անկման հասած հասարակութիւնը այժմ քարշ է տալիս իր ետևից նաև մամուլը (խօսքս ի հարկէ բացառութիւնների մասին չէ), և նա, որ կոչված է ճշմարտութեան կարապետը լինելու, այժմ խաղալիք դարձած հասարակական այս կամ այն խաւերի, շատ անգամ նոյն իսկ մասնաւոր անհատների ձեռքին՝ ամեն մի քայլափոխում ստնակոխ է անում, տրորում ամեն մի սրբութիւն՝ իր տիրոջ քմահաճոյքներին ծառայելու համար:

Այդպէս է այժմ ամեն տեղ:

Օրինակներ անգամ հարկաւոր չեն, քանի որ վերջին մի քանի տարիների ընթացքում հասարակութիւնը հարիւրաւոր այդպիսի օրինակների է ականատես եղել:

Եւ այժմ ընթերցող հասարակութիւնը, որ սովոր էր մի ժամանակ մամուլի իւրաքանչիւր խօսքը հալած իւղի տեղ ընդունելու, որ սովոր էր մամուլի գործիչներին անկեղծ ու անկաշառ անձնաւորութիւններ համարելու, որոնց համար հասարակութեան շահն ու օգուտը ամեն բանից վեր դասված պիտի լինի, այնքան է զզվել ամեն օր կրկնվող աչքակապութիւններից, որ կորցրել է իր հաւատը դէպի մամուլի էջերից հնչվող ամեն մի՝ նոյն իսկ ճշմարիտ խօսքը:

Եւ մի՞թէ նա է մեղաւորը:

Ի հարկէ ոչ:

Ուրիշ կերպ էլ լինել չէ կարող, երբ ներկայումս մեր մամուլի որոշ օրգանների ղեկը այնպիսի մարդկանց ձեռքումն է գտնըվում, որոնք ոչ մի սրբութիւն չեն ճանաչում, որոնց համար անձնական շահն ու բարեկամական կապերը աւելի մեծ նշանակութիւն ունեն, աւելի մեծ տեղ են բռնում, քան թէ «ինչ-որ» հասարակական շահեր, ժողովուրդ և այլն...

Վերջին ժամանակներս, ինչպէս շատերը՝ երևի՝ յիշում են, Բագւում լոյս աշխարհ էր ընկել «Ընտանեկան գործ» անունով կընքված մի դէպք:

Խօսքս Թաղիեվ-Բէբութով ինցիդենտի մասին է:

Ես այստեղ չեմ ուզում այդ ինցիդենտի մանրամասնութիւնների մէջ մտնել և քննել նրան, քանի որ նա դեռևս ոչ ոքի համար պարզված չէ, քանի որ դեռ ոչ ոքի ձեռքին փաստեր չը կան, բացի երկու հակառակ և գործի մէջ շահագրգռված կողմերի բացատրութիւններից, որոնցից ի հարկէ նախօրօք եզրակացութիւններ անել չէ կարելի:

Երբ դատաստանական քննութիւնը կը պարզէ ամեն ինչ, երբ մեր աչքի առաջ կը լինեն այդ խայտառակ միջադէպը պարզող փաստերը, այն ժամանակ մենք առիթ կունենանք խօսելու նրա մասին, իսկ այժմ մեզ հետաքրքրողը մի հանգամանք է, որը հասարակական շատ խոշոր նշանակութիւն ունի:

Դա՝ տեղական մամուլի վերաբերմունքն է դէպի այդ միջադէպը:

Օրը ցերեկով, քաղաքի կենտրոնում, հասարակական խոշոր դիրք ունեցող մի անձնաւորութեան—Թաղիեվի—տանը մի քստմնելի գործ է կատարվում. 6—7 հոգուց բաղկացած նրա սպասաւորների ձեռքով սոսկալի կերպով ծեծվում և տանջվում է մի, նոյնպէս իր դիրքով աչքի ընկնող, ինտելիգենտ, համալսարանաւարտ, անձնուրացութեան՝ ինժեներ Բէբութովը:

Եւ միայն այն ժամանակ, երբ այդ դէպքը արձանագրվում է «Русское Слово» թերթում, լրագիրները բացում են իրանց բերանը և վերջապէս լոյս աշխարհ բերում ըստ իրանց ասածի, «խմբագրութեան մէջ գտընվող նամակները»...

Վ. Թումանեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նպատակայարմար կարգադրութիւն

Մանգլիս, 19 յուլիսի

Շատ վաղուց է որ այստեղ լրագրութեան ծարաւ էր զգացվում և ինտելիգենտ ժողովրդից շատերը զանազան հանգամանքների պատճառով օրերով զրկված էին լինում լրագիրներ, երեսս քննելուց: Այս անյարմարութիւնն աչքի առաջ ունենալով, տեղական ոստիկանապետ իշխ. Վաչնաձէն, ժողովրդին դիւրութիւն տալու համար, ժողովարանին կարգադրել է ստանալու բոլոր պարբերական թերթերը: Ինչպէս նկատված է, այժմ ժողովարան այցելողների թիւը բաւականին շատացել է, այն պատճառով որ այստեղ կարելի է ամեն ժամանակ գտնել նոր-նոր թերթեր, սակայն բոլորը ռուսաց թերթերից:

Քանի որ այստեղ ամարողների մեծամասնութիւնը համարեա հայեր են, հարկ կար և հայկական թերթեր ստանալ, որոնք նոյն չափ ցանկալի են, որչափ և միւս լեզուներով: Ցանկալի էր, որ ոստիկանապետը ուշադրութիւն դարձնէր այս հանգամանքի վրա: Բ. Բերինեան

Մերվի ծխ. դպրոցի շուրջը

Մերվ, 15 յուլիսի

Տեղիս նոր հոգաբարձութիւնը իր առաջին քայլերից խոստանում է այս տարվանից կենդանութիւն տալու մեր ծխական դպրոցին:

Առաջին ժողովում որոշվեց այս տարվանից աւելացնել չորրորդ դասարան ևս, դպրոցին կից գտնվող ծառայի սենեակը մինչև սեպտեմբեր վերաշինելով՝ այդ դասարանի համար:

Այդ գովելի նպատակը գալիս է մի զգալի գումար ևս աւելացնելու դպրոցի բիւջէի վրա, որն անշուշտ այնքան էլ ծանր չէ 300 տնից բաղկացած տեղիս հայ համայնքի համար, եթէ նորակազմ հոգաբարձութիւնը ջանասիրութեամբ վերաբերվի դէպի իր պարտականութիւնները:

Որոշվեց միանգամայն փոխել ուսուցչական հին կազմը բացառութեամբ մէկի, որը որպէս դասատու՝ ունի որոշ ընդունակութիւն: Ուրեմն այս տարվանից պէտք է ունենանք 6 ուսուցիչ, 4500 ր. բիւջէով:

Ուսուցիչների ռոճիկները սովորականից կրճատված են, աւելացված են մի քանի նոր առարկաներ, որոնց թւում և մարմնամարզութիւնը: Որոշված է ռուսաց լեզուի համար հրաւիրել սեմինարիա աւարտած ուսուցիչ, իսկ ձեռագործի վարժուհու փոխարէն տեղիս ույժերից հրաւիրել մի փորձառու տիկնոջ կամ օրիորդի: Առ այժմ մասնանշված են տիկին Ցովսէփեանցը և օրիորդ Մարտիրոսեանցը:

Ցանկալի է, որ նոր հոգաբարձութիւնը իր բարի նպատակների շարքում դասէր նաև թոշակների վերացումը, որը բաւական դժուար կացութեան մէջ է դնում չքաւոր դասակարգին, որը վճարում է ուսման թոշակ տարեկան 15 ր.: Միակն դպրոցում տեղ են բռնում միայն աղքատ երեխաները, ուստի պարտականութիւն է ընկնում հոգաբարձութեան վրա թեթևացնել նիւթական պահանջները, առիթ չը տալու անցեալ շրջանի նման մի շարք աշակերտների արձակման՝ թոշակ չը վճարելու պատճառով:

Բացի այդ, պէտք է լուրջ ուշադրութիւն դարձնել դպրոցի գրադարանի զարգացման վրա: Չէ որ երեխաների ընթերցանութիւնը ուսուցիչների դաստիարակութեան հետ կազմում է մի ամբողջութիւն առաջինների մտաւոր առաջադիմութեան գործում: Անցեալ շրջանում դպրոցը չէր ստանում նաև ոչ մի թերթ, նոյն իսկ «Նոր-Դպրոցը»:

Հոգաբարձութիւնը աւագ-ուսուցչի պաշտօնը յանձնել է տեղիս երկրորդ քահանային:

Չեմ ցանկանում ասել, որ տեղիս քահանաներն անընդունակ են դպրոց կառավարելու. քաւ լիցի: Բայց քահանայ-ուսուցիչը, որքան էլ նա պարտաճանաչ լինի իբրև ուսուցիչ, այնուամենայնիւ, անկախ իր կամքից, յաճախ ստիպված է լինելու ուսուցչական թանգագին ժամերը զոհել յօգուտ քահանայական պաշտօնակատարութեան: Դա արդէն ապացուցված ճշմարտութիւն է և առարկութիւն չի վերցնում: Այսպիսի պայմաններում, ուրեմն, հոգաբարձութեան այս մի կարգադրութիւնը այնքան էլ աջող չէ կարելի համարել: Sero

Խօլերայի սպառնալիքի առաջ

Գանձակ, 10 յուլիսի

Տեղիս քաղաքամաս Կոբինապատը, գտնըվելով քաղաքից մօտաւորապէս 200 քայլ հեռաւորութեան վրա, անմխիթարելի դրութեան մէջ է: Ինչպէս յայտնի է լրագիրների առած տեղեկութիւններից, զանազան տեղերում երևացել են խօլերային դէպքեր և նոյն իսկ տասնեակներով են զոհվել: Ուրեմն պէտք է զգոյշ լինել. բայց զգուշութիւնը հեռու է Կոբինապատի բնակիչներից: Թուրք մրգավաճառը իր էշը բեռցրած առաւօտեան ժամը 7-ից արդէն Կոբինապատի փողոցում հոտած ծիրան է ծախում կամ վարունգ, 2—3 օրվայ՝ ծաղի տակից հաւաքած խնձոր և այլն: Այդպիսի մրգավաճառների առատութիւնը այնքան աջող է, որ օրական 3 անգամ մրգերով լի կողովներն են դատարկում: Հերիք չէ, որ կոբինապատցիք ջուր չունեն. խօլերայի համար նպաստաւոր պայմաններ են ստեղծում մսագործարանը, որ հեռու է գիւղից միայն 6—7 քայլ, գերեզմանատունը, որ միայն 4—5 քայլ է հեռու գիւղից, վերջապէս կաշու գործարանը, որը 5—6 քայլ է ընդամէնը հեռու անտէր ու անպաշտպան արուարձանից:

Քանի դեռ ուշ չէ, սթափվենք, մեղք ենք, խղճուկ ժողովուրդ ենք մենք. մի՞թէ այդքան շուտ մոռացանք, որ անցել է 2 տարի, ոչ աւելի, այն խօլերայից, որ իւրեց մեզանից տասնեակ զոհեր, անխեղ զոհեր: Սխալված չեմ լինի, եթէ ասեմ, որ միևնոյն դրութեան մէջ է և Գանձակի ժողովուրդը: Ե. Թաւաքալեան

Ջրի հարցը լուծման մօտ

Խնուշինակ գիւղ, 16 յուլիսի

Գիւղումս մեր պապերը զգալով ջրի պակասութիւն՝ շինեցին քեահրիզ իրանց անդաստանի գէթ մի մասը յուլիսեան արևակէզ կիզիչ ճառագայթներից ազատելու:

Այդ քեահրիզը ոռոգում էր մօտաւորապէս 100 դեսեատին վարելահող (որովհետև գիւղը քեահրիզի ստորոտում աւել հող չունի), իսկ աւելորդ ջուրը անօգուտ հոսում էր դէպի Թուրքաբնակ Խօջավենդ գիւղը. բայց շնորհիւ տեխնիկայի պակասութեան և մեր քեահրիզ շինող պապերի անփութութեան՝ քեահրիզը փլվեց, անհետացաւ հողի տակ իր մօտ գտնվող ջրադացով հանդերձ:

Անցան 40 երկար ու ձիգ տարիներ, գիւղի մեծամասնութեան վարելահողերը արևակէզ էին լինում, գիշեր-ցերեկ թափված աշխատանքը ունայն, բայց ոչ ոքի մտքովն անգամ չէր անցնում պապական քեահրիզը: Կարիքը մարդուս դուռն դուռն է ուղարկում, և մերոնք ևս սթափվեցին դարաւոր նիրհից:

Չէ որ կարելի է լոյս աշխարհ հանել մոռացութեան մատնված պապենական քեահրիզը, և գիւղում մի քանի գիտակից անհատներ դլուխ ունենալով գիւղի թեմական նաւարտ քահանային՝ գործի կպան: Կազմեցին նախահաշիւ 1600 ր. և գործը յանձնըվեց համագիւղացի կապալառուներին: Բայց ժողովրդի մեծամասնութիւնը փախուստ տուաւ, առարկելով թէ չինվելիք քեահրիզի ստորոտում հող չունենք: Ձեռնարկողները չը վհատվեցին. մօտ 54 հոգի անդամագրվեցին, հաւաքեցին անդամավճարները և կապալառուներին առաջին նուագը վճարեցին:

Քեահրիզը շինել սկսեցին ապրիլի սկզբները, գետնի տակ ամբարված ջուրը բաւական քանակութեամբ դուրս սկսեց բըղխել, այնպէս որ մենք առաջիկայ տարում կունենանք քեահրիզ, որի մօտ ևս կը շինվեն ջրաղացներ, և մենք կազատվենք օրեցօր ջրաղացում հերթի սպասելուց:

Ձեռնարկողները մտադիր են քեահրիզը շինելուց յետոյ կրկին ժողովրդականացնել, որպէսզի նա լինի գիւղի սեփականութիւն և ոչ թէ մի խումբ մարդկանց, ապա ջուրը կապալով տալ կապալառուի որոշ պայմաններով, որից ստացած օգուտը յատկացնել գիւղի օգտին, գլխաւորապէս կրթական գործին. գովելի մտքեր, որոնց իրագործումով անմահ անուն թողած կը լինեն հայրենի գիւղում: Ն. Ցարութիւնեան

Հայ լեզուն ու կրօնը պետ. դպրոցում

Դերբենտ, 17 յուլիսի

Սեպտեմբերից բացվելու են տեղիս ռէալական դպրոցում երկու նախապատրաստական դասարանների զուգընթացներ:

Կրօնին և հայոց լեզուին այս ուսումնարանում տրված են շաբաթական 3-ական ժամեր, մինչդեռ այդպէս չէ տեղիս օրիորդաց գիմնազիայում: Այստեղ այդ դասերի վերաբերմամբ արված են կրճատումներ և այն էլ ամենաանխիղճ ձևով, սակայն սրա դէմ չեն բողոքում հոգաբարձական խորհրդի յարգելի հայ անդամները:

$19^{10}/_{11}$ ուս. տարում գիմնազիայի азбучный և мл. приготовительный դասարաններում փոխանակ 2-ական դաս կրօնի, այդ դասարանները միացրել էին (միմիայն կրօնի դասը) և փոխանակ 4 դասի և կամ միացեալ 2 դասի, շաբաթական 1 դաս էին նշանակել: Старш. приготовительный դասարանում փոխանակ 4 դաս կրօնի և 2՝ հայոց լեզուի, ինչպէս է նաև ռէալական դպրոցում, յատկացրել են միմիայն 1 ժամ կրօնի համար, իսկ մնացած 5 ժամը կըրճատել: Այսպէս՝ առաջին երեք պատրաստական դասարաններում փոխանակ շաբաթական 8 դաս կրօնի և 2 դաս հայոց լեզուի՝ տրված է միմիայն 2 ժամ կրօնի համար:

Մի այնպիսի քաղաքում, ինչպիսին Դերբենտն է, որը կտրված է հայկական կեանքից, ուրտեղի հայ ազգաբնակութիւնը ենթակայ է այն բոլոր վնասակար պայմաններին ազգային ինքնուրոյնութեան պահպանման վերաբերմամբ, որոնց և մեր միւս հայկական գաղութները, հայ համայնքը պէտք է աշխատէ գոնէ իր ունեցած իրաւունքները ամուր պահել և պահանջել, որ դպրոցներում, որտեղ սովորում են իր երեխաները, լինեն օրէնքով սահմանված քանակութեամբ կրօնի և հայոց լեզուի դասեր, որովհետև հայ երեխաները միմիայն այդ դասերին է որ լսում են կարգին հայերէն և ծանօթանում իրանց անցեալի հետ:

Ցանկալի էր որ դերբենտցի հայերը առաջիկայ ուսումն. տարվանից օգտվէին իրանց իրաւունքներից, որովհետև այդ է պահանջում իրանց և իրանց երեխաների օգուտը: Օտարական

Քութայիսը բարեզարդվում է

Քութայիս, 18 յուլիսի

Առաջ գիւղական տեսք ունեցող Քութայիսը, այժմ կարծես չէ ուզում յետ մնալ Թիֆլիսից: Այժմ այստեղ գործում են երեք էլէքտրո-թատրոններ, մէկ սկէտինկ-րինգ, մէկ հոյակապ էլէկտրո-թատրոն, և մէկ սկէտինկ էլ նոր են կառուցում. ստացվել են վեց հատ աւտոմօբիլներ, որոնք պէտք է երթևեկեն Քութայիսից Խոնի և Բաղդադի: Տեղումս են գտնվում և ըմբիշ կանանց երկու խումբ. մէկը բաղկացած 10, միւսը 15 հոգուց, որոնց ներկայացումները մեծ բազմութիւն են գրաւում ամեն գիշեր: Ռէստորանների թիւն էլ աճում է: Մի խօսքով կեանքը եռում է:

Մեր նոր քաղաքագլխի առաջին փայլուն գործը եղաւ այն, որ այժմ քաղաքը լուսաւորվում է նոր ձևի կէրօսինօ-կալիլեան լապտերներով: Նրա կարգադրութեամբ նշանակվեցին թաղական սանիտարական հոգաբարձուներ, կանոնաւորվում են փողոցները և մայթերը, և եռանդուն ջանքեր են տեմնվում ջրանցք կառուցանելու համար:

Քութայիսում ապրում է վրաց արքայական տոհմի վերջին շառաւիղ իշխան Ալէքսանդր Բագրատիոնը, որ մօր միակ 16 տարեկան զաւակն է և սովորում է տեղիս ռէալական դպրոցում: Նա միշտ շրջում է երկու թիկնապահներով: Երէկ յիշեալ պատանին գնացել էր զբօսանքի Գէլաթի կողմերը: Վերադառնալիս Գէլաթ կայարանում նա ենթարկվում է վիրաւորանքի այդտեղ մեծ թւով հաւաքված դպրոցական աշակերտների կողմից, պատճառաբանելով թէ ինչու նա թիկնապահներով է շրջում: Թիկնապահներին մի կերպ աջողվում է զսպել չարաճճիներին: Քութայիսի կայարանը հասնելով՝ խիզախ երիտասարդներից մի քանիսը ձերբակալվում են: Ս. Նազարեան

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

ՊԷՏՔ Է ԹՈՂՆԵԼ ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ*)

Օրմանեան պատրիարքի գրութեան ընդգծումներն իմն են: Պաշտօնագիրն ուղղված է ոչ թէ Երուսաղէմի պատրիարքին, որ «միաբանութեան պետն ու պատասխանատու գլուխն է», հետևապէս՝ «ինչ որ ներքին գործոց կարգադրութեան կը պատկանի,—ըստ շեշտման սրբազան Օրմանեանի,—անոր պէտք է ուղղուի և անոր կարգադրութեան ենթարկուի», այլ ուղղված է պատրիարքական փոխանորդին... Սա «բաժանեա, զի տիրեսցես»-եան տակտիկայի էական կանոններից մէկն է:

Իբրև այս վիճակում, նոյն թւի յունիսի 16-ին, միաբանական ընդհանուր ժողովում ս. Յակոբայ վանքի լուսարարապետ է ընտրվում Ղևոնդեան կուսակցութեան պաշտպանող Վահրամ վարդապետը: Այս ընտրութիւնը հաստատում է Երուսաղէմի պատրիարքը, հեռագրով շնորհաւորում է և պատուիրում է Վահրամ վարդապետին փութալ գալ Ալէքսանդրիայից Երուսաղէմ՝ ստանձնելու պաշտօնը: Նոյն պատրիարքը պաշտօնական թղթով (14 օգոստոսի) վերստին կրկնում է փութալ գալ:

Լուսարարապետի ընտրութիւնը նորից բորբոքում է դժգոհների կրքերը, բարձրանում է բողոք. լոյս են տեսնում անուանարկիչ լուրեր լրագիրներում Վահրամ վարդապետի հասցէին: Դժգոհները չը բաւականանալով բողոքներ տալով Երուսաղէմի պատրիարքին, Կ. Պոլսի պատրիարքին՝ կոպիտ պահանջներ են ուղղում նոյն իսկ Վահրամ վարդապետին, որ և անստորագիր սպառնալիքներ ևս է ընդունում: Վահրամ վարդապետ նամակներով աղաչում-պաղատում է պատրիարքին ազատել իրան լուսարարապետութիւնից: Ցարութիւն պատրիարք լսել չէ կամենում. «Իրաց այս վիճակին մէջ,—գրում է պատրիարքը Վահրամ վարդապետին,—այլ ևս հայրաբար հրաւէր չենք ուղղեր ձեզ և թոյլտուութիւն չենք ըներ ձեր յապաղելուն, ինչպէս ցարդ ըրած էինք, խնայելով ձեր հիւանդագին վիճակին, այլ իբրև պետ միաբանութեանս և պատրիարք ս. Աթոռոյս պատուէր և հրաման կուտամ ձեզ՝ ընաւ կարևորութիւն չը տալ որևէ հակառակ գրութեանց ու անմիջապէս ճանապարհ ելէք հոս գալու»:

Լուսարարապետի ընտրութեան մասին Ցարութիւն պատրիարք գրում է, որ ընտրված է ձայների ստուար մեծամասնութեամբ: Այդ ընտրութեան ժողովի ատենապետը՝ Եղիշէ վարդապետ Չիլինկիրեան՝ իր նամակով առ սրբազան Օրմանեան յայտնում է. «Միաբանական ընդհանուր ժողովը ամենայն կանոնաւորութեամբ և եզական խաղաղութեամբ նոր լուսարարապետ մը ընտրեց յանձին տէր Վահրամ վարդապետի, և այս արժանաւոր ընտրութեամբ կը յուսայինք, թէ այլ ևս հասած է միաբանութեան խաղաղութեան ժամը: Ընդհակառակը՝ խռովարարք վերստին սկսան իրենց շահատակութեանց, որովհետև քանի մը տարուան աբեղայ և մէկ տարուան վարդապետ ընտրելի մը ունէին, զոր չյաջողեցան քշել»:

Որքան Ցարութիւն պատրիարք կրկնում է իր հրամանները և նորընտիր լուսարարապետին պատուիրում է փութով գալու, այնքան բողոքողները խստացնում են իրանց պահանջները:

Յուլիսի վերջերին Օրմանեան պատրիարք միաժամանակ ուղարկում է յետագայ չորս հեռագիրը. Ա) Ցարութիւն պատրիարքին. «Ցաւօք սրտի իմացայ, որ ձեր վարդապետներէն ոմանք, օրինօք ընտրուած և ձեր սրբազնութեան կողմէ հաստատուած Վահրամ վարդապետին լուսարարապետութեան պաշտօնին դէմ հակառակութիւններ յարուցանելով, ձեր ամենապատւութիւնն անհանգիստ կընեն: Ցայտնի է, որ իրենց չափն ու սահմանը չճանչցող եւ իրենց ըմբոստութեան մէջ յամառող այդպիսիները ձեր սրբազնութենէն կը գտնեն իրենց արժանաւոր պատիժը, հետեւաբար այլ եւս իրենց հակառակութեանց եւ ընդդիմութեանց վերջ տրուած ըլլալուն լուրին կը սպասենք»: Բ) Երուսաղէմի հայոց պատրիարքական փոխանորդ Ներսէս արքեպիսկոպոսին. «Ստացած ենք ձեր նամակները: Տէր Վահրամ վարդապետի լուսարարութեան դէմ չհակառակելու համար պէտք եղածը ծանուցի թէ ամենապատիւ ս. պատրիարքին և թէ հակառակորդաց»: Գ) Երուսաղէմի կառավարչին (միւթէսարըֆ). «Ցաւօք սրտի իմանալով որ Երուսաղէմի վանական վարդապետներէն ոմանք Վահրամ վարդապետի հայ վանուց մէջ ստանձնած պաշտօնին դէմ հակառակութիւն հանելով՝ շփոթութեանց պատճառ կըլլան, պարտ ու պատշաճ մեր պատրիարքարանի կողմէ ծանուցինք՝ որոց որ անկ էր»: Դ) Թարգման Անէմեան*) Սարգիս վարդապետին եւ ընկերաց. «Ցաւօք սրտի իմացայ, որ ձեր մէջէն ոմանք կը հակառակին Վահրամ վարդապետի լուսարարապետական օրինաւոր ընտրութեան դէմ, զոր վաւերացուցած է ամենապատիւ ս. պատրիարքը, և առ այն շփոթութիւններ կը յարուցանէք: Սոյն հակառակութիւնը, որ կրկնումն է նախորդ տխուր դէպքերուն, եթէ երբէք տակաւին շարունակէք, գիտցած ըլլաք, որ պատճառ եղողները եւ իրենց չափն ու սահմանը չճանչցողները սաստիկ պիտի պատժուին»:

Ընթերցող, ըստ երևոյթին ամեն բան պարզապէս վերջացած է. մնում է, որ Ցարութիւն պատրիարքը խռովարարների ցուցակը ներկայացնի Երուսաղէմի կառավարչին, և վերջացաւ: Բայց Թարգման Անէմեան վարդապետը շատ լաւ ըմբռնեց ու թարգմանեց սրբազան Օրմանեանի հեռագրի՝ «գիտցած ըլլաք, որ պատճառ եղողները (այլ ոչ դուք, որ շփոթութիւններ կը յարուցանէք) սաստիկ պիտի պատժուին» խօսքերի ներքին իմաստը, և ըստ այնմ նրանք առաւել քաջալերված՝ շարունակեցին իրանց ընդդիմութիւնը և կարողացան կլել տալ սրբազան Օրմանեանին իր սպառնալիքներն ու հրամանները, կարողացան՝ «խնդիրն ուրիշ գետնի վրայ տանելու յայտնի մըտադրութիւնին» աջողցնել:

Տես «Մշակ» № 155.

*) Անէմեանը բողոքողների, ընդդիմացողների գլխաւորներից է:

Սրբազան Օրմանեան իր Գրքում [illegible]

[illegible]

Մ. [illegible]

(Վերջը միւս անգամ)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Թիֆլիսի նահանգապետ Ա. Ձիլինսկի երկուշաբթի, յուլիսի 19-ին, [illegible]

[illegible]

✦ Օգոստոսի 20-ին [illegible]

[illegible]

բակները և Կուրի ափերը։ Փողոցների ջրելը անհրաժեշտ է. մինչեւ ներկայիս ջուր են սրսկվում միայն մի քանի փողոցների վրա, թողնելով փողոցների խոշոր մասը չը ջրված, որոնցից կառքերի երթեւեկութեան ժամանակ բարձրանում անտանելի փոշի։ Այս ամենի հետեւանքով սանիտարական յանձնաժողովը որոշեց ջրել անպայման կերպով Պեսկովսկայա, Մուխրանսկայա, Ծղնեթսկայա, Կախետինսկայա, Կրասնոգորսկայա և Օլգինսկայա փողոցները։

✦ Անդրկովկասի սիւննիների հոգևոր ատեանի անդամ Մուստաֆա-էֆէնդի Շէյխ-էֆէնդի-զադէի մահվան պատճառով Փոխարքայի դիւանատունը տեղեկութիւն խնդրեց նահանգապետից այդ պաշտօնի թեկնածուների մասին գաւառական ղադիներից կամ նահանգական մէջլիսների անդամներից, որոնք կարող կը լինեն փոխարինել վախճանված անդամին։

✦ Թիֆլիսում և Բագւում արդէն ստացվել են այն նիւթերը, որոնք անհրաժեշտ են Թիֆլիսի և Բագւի միջև հեռախօսային թել անցկացնելու, որը կերթայ Գանձակի վրայով։ Օգոստոսի սկիզբներում արդէն կը սկսվեն սիւների կանգնեցման աշխատանքները և կը կախվեն թելերը։

✦ Սենատը բացատրեց, որ քաղաքները իրաւունք չունեն էլեքտրական թատրոններից տուրք վերցնել քաղաքների օգտին։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետի հարցին քաղաքային վարչութիւն պատասխանեց, որ Դիդուբէվի կոյուղին չէ կարող առ այժմ շինվել, որովհետև տեխնիքական տեսակէտից հարցը վերջնականապէս չէ քննված տեխնիկական յանձնախմբի կողմից, այլ և այն պատճառով, որ գործի համար յատկացված ծախքը մտցված է 1912 թ. ծախքերի նախահաշւի մէջ։

✦ Յուլիսի 18-ին Գանձակում ինքնասպանութիւն է գործել Կիէվի համալսարանի ուսանող Լէվ Բրխովսկին, որն առաջ աշխատելիս է եղել «Елис. Листокъ»-ի խմբագրատանը, իսկ վերջերս սրբագրիչ է եղել նահանգական տպարանում։ Ինքնասպանը ոչ մի գրութիւն չէ թողել իր մահվան պատճառների մասին։

✦ Ներքին գործերի մինիստրութիւնը հարց մտցրեց մինիստրական խորհրդի մէջ, առաջարկելով ոստիկանական մասերի պահպանութեան համար քաղաքներին տրված նպաստները պահպանել 1912—1913 թւականների ընթացքում։

ՏԵՂԵԿ. ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

✦ Երիտասարդ գրող Արչիլ Ջորջաձէն յայտնի է վրացիների մէջ, որպէս ընդունակ հրապարակախօսներից մէկը. Նրա գրուածքները զետեղված են եղել վրաց այլ և այլ պարբերական հրատարակութիւնների մէջ։ Անցեալները առանձին հատորով լոյս տեսաւ նրա գրուածքների մի մասը։ Այժմս խմբագրութիւնը ստացաւ նոյն գրուածքների մի շարքից բաղկացած երկրորդ գիրքը, որը կրում է «Մեր հասարակականութիւնը» խորագիրը։ Գրքի մէջ կան հետաքրքրական ուսումնասիրութիւններ 80-ական և 90-ական թւականների գործիչների մասին։

Մի այլ գրուածքով քննադատվում է հանգուցեալ Իլիա Ճավճավաձէն, որպէս հրապարակախօս։

Դակաս ուշագրաւ չէ նաև «Վրաց իշխանականութեան անդամներից բաղկացած ինտելիգենցիայի քաղաքական մտածելակերպը XIX դարում» յօդուածը։

Ուսումնասիրութիւններից մէկը վերաբերում է յետ յեղափոխութեան շրջանին։ Ա. Ջորջաձէի առաջին գիրքը, որը արժէ 75 կոպէկ, վերաբերում է գլխաւորապէս «Ագգային հարցերին», իսկ ներկայ գիրքը արժէ 80 կոպէկ։ Գրքի մէջ զետեղված է հեղինակի նկարը։

✦ Վրաց թատրոնական գրականութիւնը վերջին սեզոնի ընթացքում հարստացաւ մի քանի նոր ինքնուրոյն պիէսներով։ Նոր հեղինակների շարքում երեւան եկաւ ուսուցիչ Ն. Շիուկաշվիլին, որի գրուածքներից խաղացվեց երկու պիէս. դրանցից մէկը կոչվում է «Զօրացած տէրև», իսկ միւսը՝ «Բարեկամութիւն» խորագիրն է կրում։ Վերջին պիէսը, որ 4 գործողութիւնից է բաղկացած, տպագրվեց «Սախալխօ Գազեթի» թերթի յաւելուածներում բեմի վրա խաղացվելուց յետոյ։ Պիէսը այժմ լոյս է տեսել առանձին գրքով, որի մի օրինակը ուղարկված է «Մշակի» խմբագրութեանը։ Մենք աւելորդ ենք համարում այժմ խօսել նրանց բովանդակութեան նկատմամբ որովհետև ժամանակին «Մշակի» ընթերցողները ծանօթ են նրանց հետ։ Պիէսի արժէքը 30 կոպէկ է։

✦ Մեր քաղած տեղեկութիւններին նայած, վրաց թատրոնի առաջիկայ տարվայ սէզոնը լինելու է բաւական հետաքրքրական, որովհետև կը դրվեն մի շարք նոր և ինքնուրոյն պիէսներ։

Նոր պիէսներ են գրել՝ վրաց թատրոնի ռէժիսէօր՝ տաղանդաւոր դերասան Վ. Շալիկաշվիլին, որի ընթերցմանը և բազմակողմանի քննադատութեանը ներկայ ենք եղել մենք՝ հեղինակի խնդրանօք։ Նրա սիւժէն վերցված է վրաց արիստոկրատ ինտելիգենցիայի կեանքից և գործունէութիւնից և շօշափում է գլխաւորապէս այն հարցը, թէ ինչպէս այդ դասակարգի ինտելիգենցիան զուրկ է հաստատ համոզումներից և յարմարվելով միջավայրին և քաղաքական պայմաններին, սկզբում թէև ոգևորութեամբ է ձեռնամուխ լինում հայրենիքի բարւոքման գործին, նուիրվելով վրացի գիւղացիութեան և առ հասարակ գիւղական տնտեսութեան բարւոքմանը, բայց յետոյ հենց որ ամենաթեթև անաջողութեան է հանդիպում, յետ է ընկրկում և լքման, յուսահատութեան ենթարկվում, ծառայութեան մտնելով այնպիսի հաստատութիւնների մէջ, որոնց գոյութեանը իրանք իդէալիստ եղած ժամանակ հակառակ են եղել, թէկուզ հենց ազգային արժանապատւութեան զգացմունքից առաջնորդված։

Սրանից զատ մեզ յայտնի են նաև մի քանի այլ նոր պիէսների բովանդակութիւններ, որոնք խոստանում են ուշագրաւ լինել։ Նոր պիէս է գրել նաև երիտասարդ գրող Գ. Փօցխօվէլին, որի սիւժէն վերցված է կեանքից, ուր պատկերացված են մեր կեանքի, և մասնաւորապէս ընտանեկան յարկի տակ տեղի ունեցող՝ ժամանակակից ամուսնական փոխ-յարաբերութիւնների կեղտոտ կողմերը։ Այս պիէսի նիւթը վերցված է րէալ կեանքից և զուրկ է ռոմանտիզմից և լիրիզմից, բայց նկարագրում է իրական ապականված կեանքը։

Ամեն օր մեր վրացի ընկեր-բարեկամներից լսում ենք, որ գրվում են կրկին նորանոր պիէսներ, որոնցից արժանաւորները կը խաղացվեն առաջիկայ սէզոնի ընթացքում։

Ցար. Գասպարեան

✦ Մենք հաղորդել էինք, որ վերջերս կայացան ընտրութիւններ Զուբալովների անուան ժողովրդական Տան կից գործող թատրօնական սեկցիայի վարչութեան անդամների։ Այժմ մենք կարող ենք յայտնել, որ նորընտիր վարչութիւնը եռանդուն կերպով ձեռնամուխ է եղել գործին և յոյս կայ, թէ առաջիկայ սեզոնը կը լինի հետաքրքրական, որովհետև միջոցներ են ձեռք առնված բովանդակալից պիէսներ դնելու՝ ժողովրդին աւելի հետաքրքրելու համար։

✦ Խմբապետ Միխայիլ Կավսաձէի խումբը մի շրջագայութիւն կը կատարէ Վրաստանի այլ և այլ վայրերում իր խմբով՝ համերգներ տալու համար։ Այս մասին մենք անցեալ օրը հաղորդել էինք թռուցիկ կերպով։ Այժմ կարող ենք տեղեկացնել, որ խումբը համերգներ կը տայ՝ յուլիսի 21-ին Սուրամում, 22-ին Բորժոմում, և 23-ին Ծաղվէրում։ Խմբի ռեպերտուարը բաղկացած է ազգային և ժողովրդական երգերից։ Խումբը հագնված կը լինի ազգային տարազով։

✦ Հակառակ վրաց պետերի ղեկավարների յուռետեսութեան, «Նոր-Սկոլայ» գրաւում է հոծ բազմութիւն և համարեա թէ ամեն գիշեր ակումբը լի է լինում հասարակութեամբ։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Դիլիջան, 18 յուլիսի

Յուլիսի 15-ին տեղիս ռուսնդայի սրահում դերասաններ Գ. Միրաղեանը և Անդրանիկը տիկին Աշխէի և մի խումբ սիրողների հետ տուին թուրքերէն լեզուով մի ներկայացում. խաղացին «Պաշտօնս է խամփալ» վօդվիլը 1 գործ. հայերէն լեզուով, «Բաբէկնդան» վօդ. 1 գործ. և վերջը «Կրոթ-կրոթ» վօդ. 1 գործ. Մագաթեանի։

Շնորհիւ դերասանների բարեխիղճ և լուրջ վերաբերմունքի, խաղն անցաւ սովորականից շատ աջող։

Ցանկալի է այդպիսի ներկայացումներ յաճախ լինեն, որովհետև տեղիս թուրք և պարսիկ ամարանոցաւորների թիւն էլ բաւական շատ է, մանաւանդ որ նրանք տեղս թատերասէրների սեփական խումբ չունեն, հետևապէս մեր դերասանները պէտք է աշխատեն հնարաւոր եղածին չափ նրանց էլ երբեմն գեղարուեստական հաճոյք պատճառել։

Յուլիսի 16-ին Սեւումեան-Արաքսեան խումբը տուեց իր երրորդ և վերջին ներկայացումը։ Խաղացին «Խանում» կատակերգութիւնը 3 գործ., Արաքսեանի բենեֆիսին։

Ընդհանրապէս այս ներկայացումը նախորդներից անհամեմատ լաւ անցաւ։ Համարեա բոլոր փերակատարներն էլ լաւ տարան իրանց դերերը։ Դահլիճն, ինչպէս ասում են, ասեղ ձգելու տեղ չը կար։ Ոչ մի ներկայացմանն այսքան ժողովուրդ չէ եղել։ Խումբը այստեղից մեկնեց՝ շարունակելու իր ներկայացումները։

Հետևեալ հերթական ներկայացումը կայանալու է յուլիսի 20-ին Անդրանիկի բենեֆիսին. խաղալու են «Ոճրագործի ընտանիքը» դրամա 4 գործ.։

Լէւոմաս

Ղուբա, 18 յուլիսի

Տեղիս կլուբի ամարային շինութեան դահլիճում յուլիսի 15-ին ուսանողները տեղիս սիրողների մասնակցութեամբ ներկայացրին՝ նախ Անտոն Չէխովի «Трагикъ по неволѣ» պիէսը։ Այդ պիէսի ներկայացումից յետոյ սկսվեց կօնցերտային բաժինը։ Նուագեցին և երգեցին զանազան կտորներ Չայկովսկու երկերից և այլ և այլ օպերաներից։ Ապա ցոյց տրվեցին կենդանի պատկերներ, որից յետոյ տեղի ունեցան պարեր, որոնք տևեցին մինչև առ. ժ. $3^{1}/_{2}$-ը։

Երեկոյթը շատ ուրախ անցաւ։ Թատրոնը լիքն էր։

Մուտք եղաւ մօտ 200 ր., որից զուտ արդիւնք մնաց յօգուտ կլուբի մօտ 150 ր.։

Այստեղ ամարանոց է եկել իր մօր հետ ապագայ երգչուհի 13-ամեայ Մարիամ Մըկրտչեան Ամիրջանեանցը։ Նրան դեռ անցեալ տարի ուղարկեցին Մոսկվայի կօնսէրվատորիան, որտեղ պրոֆէսօրները գնահատել են նրա կօնտրալտօ ձայնը, սակայն խոստւ արգելել նրան՝ մինչև 16-ամեայ հասակը բոլորովին չերգել։

Մ. Սալամբէգեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Թեհրանից ստացված տեղեկութիւնները հաղորդում են, որ Մահմէդ-Ալին թողել է Աստրաբադը։ Սալար-ուդ-Դովլէի արշաւանքին տրվում է լուրջ նշանակութիւն։

✦ Պարսկաստանի խառն դրութեան շնորհիւ, որի հետևանքով տեղի են ունենում աւազակային յարձակումներ, առևտուրը Աստրաբադում, Մազանդարանում և առևտրական այլ վայրերում բաւիս բուն մտքով կանգ է առել։ Ապրանքների արտահանութիւնը դէպի Ռուսաստանի շուկաները ընդհատվել է։ Մայրաքաղաքների ֆիրմաների Աստրախանում գտնվող ներկայացուցիչները կարգադրութիւն ստացան դադարեցնել ապրանքների առաքումը դէպի Պարսկաստան։

✦ Թաւրիզի ռուսական հիւպատոսը 300 զինուորների օգնութեամբ ազատել է ձերբակալված նահանգապետ Րաշիդ-ուլ-Միւլքին, որը պարսից կառավարութեան կողմից մեղադրվում էր պետական դաւաճանութեան մէջ։ Նրան ժամանակին շնորհված է եղել ռուսական շքանշան։ Որովհետև նրան մահապատիժ էր սպառնում, այդ պատճառով էլ ռուսները պնդում են, որպէսզի նրա գործը վերաքննութեան ենթարկվի։

(«Р. С.»)

✦ Բաղդադից հեռագրում են, որ Միջագետքում տիրում է կատարեալ անիշխանութիւն։ Ապստամբ ցեղերը յարձակվել են Խանեքինի վրա։ Սպասվում է, որ ապստամբները կը յարձակվեն Բաղդադի վրա ևս։

✦ Եանինայի շրջանում երևան են եկել ալբանական ապստամբ խմբեր. իսկ Արգիրօ-Կաստրօյի վրա յարձակում են գործել ալբան ապստամբները։ Այս շրջանում գործող թիւրքաց զօրքերից դասալիք են եղել մօտ 200 թիւրք զինուորներ։

✦ Ալբանական յեղափոխական կոմիտէների պատգամաւորները այս օրերս կը գումարվեն Իտալիայի Բարի քաղաքում։ Գումարումի նպատակն է Թիւրքիայի դէմ մղվող պատերազմական գործողութիւնների միութիւն և համաձայնութիւն ստեղծել։

✦ Ցետինիէում ստացվել են տեղեկութիւններ, որոնցից իմացվում է, որ Ալբանիայի մահմեդական-ալբանները Պիզի և Դիակօվօյի շրջաններում միացել են ապստամբութեանը, որպիսի շարժումը օր ըստ օրէ ուժեղանում է։ Ալբան-մահմեդականներից բաղկացած բազմաթիւ խմբեր են երևան եկել։ Թիւրքաց զօրքերի մի մասը, որի կանգնատեղին Հուսինիէն էր, տեղափոխվել է նոր ապստամբութիւն ծագած վայրերը։

✦ Աչքի առաջ ունենալով, որ Գերմանիայի պետական կանցլեր Կիդերլէն-Վեխտէրը այցելութիւն է տուել Վիլհէլմ կայսրին, Սվինէմիւնդէում, յոյս կայ, որ մարոկկեան ճգնաժամը եթէ ամբողջականապէս իսկ չը լուծվի, գոնէ բաւարար ընթացք կը ստանայ։ Մամուլը պահանջում է Մարոկկեան հարցի ընթացքի պաշտօնապէս յայտարարումը։

✦ Լօնդոնի դիւանագիտական շրջաններում կարծում են, որ մարոկկեան հարցը շուտով լուծումն կը ստանայ։ Տեղական երեկոյեան թերթերը տեղեկացնում են, որ Ֆրանսիան պատրաստում է զօրքերը։

✦ Հրամայված է Մանջուրիայում չինական զօրքերի թիւը ուժեղացնել, ի նկատի ունենալով որ այնտեղ ռուսական զօրքերը բազմապատկվում են։

✦ Մոսկվայում դատարանին են յանձնվել կրկին 59 ինտենդանտներ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

20 յուլիսի

ՕԴԵՍՍԱ։ Ամերիկական մեքենաների միջազգային ընկ. գրասենեակը ներս խուժեցին մի քանի զինված մարդիկ, յափշտակեցին 3600 ր., վիրաւորեցին մի ծառայողի։ Երբ ոստիկանութիւնը գտաւ կողոպտիչների հետքը, վերջինները կրակ բացին ոստիկանները պատասխանեցին. կողոպտիչներից մինը սպանվեց, միւսն անձնասպան եղաւ, երրորդը վիրաւորվեց, չորրորդը բռնվեց։ Յափշտակված փողերից գտնվեց 900 ր.։

ԿԻԵՎ։ Ցորդ հեղեղը ամբողջ գիշերը ծածկեց սալայատակները և լցրեց նկուղները։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Հեղինակի իրաւունքների հարցի առիթով յատուկ անձն մեկնեց Պարիզ վերջնական բանակցութիւնների համար։

Տեղական տնտեսութեան գործերի գլխաւոր կառավարիչ Գերբէլը մեկնեց Հարաւ-Արեւմտեան երկրի նահանգները։

Ներքին գործերի մինիստրի օգնական Լիկօշինը մեկնեց Եկատերինօսլաւի, Խարկովի և Օրլովի նահանգները՝ գիւղացիական հաստատութիւնները ըեվիզիայի ենթարկելու համար։

Երեկվանից սկսեցին Պետերբուրգ գալ փոքրահասակ զինուորացուները։

Օդային նաւատորմի համար մայիսին ստացվել են նուիրաբերութիւններ 2093 ր.։

ԱՆԱՆԻԵՎ։ Բիրզուլա կայարանում միացեալ բանկի դրամատար Մորօզովից յափշտակել են 15,000 ր.։

Գրաւվեց «Фабричная Жизнь»-ի № 7-ը։ Խմբագիրը ենթարկվում է պատասխանատւութեան։

ՏՕՄՍԿ։ Քաղաքը երկրորդ օրն է, ինչ ծխի մէջն է. մօտերը այրվում են անտառները։

ՎԵԱՏԿԱ։ Օդաչու Վասիլևը Բլէրիօյի մօնօպլանով թռաւ քաղաքի վրայով։

ՄՕՍԿՎԱ։ Ի նկատի ունենալով, որ 1913 թ. լրանում է Մոսկվայում քաղ. ինքնավարութեան մտցնելու 50-ամեակը, քաղ. վարչութիւնը մտադիր է հանդիսաւորապէս յոբելեան տօնել և կազմել քաղ. ինքնավարութեան գործունէութեան ընդարձակ պատմական տեսութիւն։

ՆՈՎՕՐՕՍԻՅՍԿ։ Անգլիական «Մէկֆիլդ» նաւի վրա երևան հանվեց խոլերայի 6 դէպք. տեղական հիւանդութիւն չը կայ։

ՏՐԻԵՍՏ։ Խօլերայով հիւանդացան 4 մարդ։

ՆԻԿՕԼԱԵՎՍԿ։ Մի շաբաթվայ մէջ գաւառում խօլերայով հիւանդացան 201, մեռան 94 մարդ։

Վիեննա։ Զինուորական մինիստրութիւնը կարգադրեց թոյլ չը տալ օֆիցէրներին իտալիա գնալ խօլերայի վտանգի պատճառով։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզամուղեան, սիֆիլիս և վեներական հիւանդութիւնների.

Ընդունում է հիւանդներին

Առաւօտեան ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։ Կիրակի օրերը միայն ժամը 12—1-ը։ Տփղիս, Սոլոլակսկայա փողոց, № 16.

Տելեֆօն № 40.

(Ն.ուս.կ.) 220. 100—52

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՈՇՈՐ ՍԻՒՐՊՐԻԶ

Նմանը մեզ մէկ անգամ !!!

600 ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ միայն 3 ր. 90 կ.

1. Շէյն ժամաց.-անկեր՝ ուղիղ ընթացքով, 6 տ. երաշխաւորութեամբ։
2. Կանացի գեղեցիկ մետաղի ամենիկ. ատամնաբող։
3. Կանացի հրաշագեղ մանեակ բազմաթիւ ծաղկաւորութեամբ և պատենութեան փականով։
4. Կանացի օճեղ ու էլեգանտ ապարանջան ամերիկ. «Դուբլե» ոսկուց։
5. Գոգանի օճեղ ճեխաւարկ՝ 4 առարկայ։
6. Մի օճեղ ազ՝ ամերիկ. ատամնաց. և պատ. փականով։
7. Էլեգանտ և օճեղ կապուած պօրտմօնէ։
8. Օգոստ՝ 50 հետաքրք. նկարներով։
9. Գեր նօեի ծխախոտ-ապարատ ամենա ծոխելու համար։
10. Մեծանեկ. ծաղկող մէկրա՝ չիրք ֆոտոլնարի մէջ։
11. Նոյնպէս և 500-ից աւելի հետաքրք. և օգտակար առարկաներ։

Բոլոր 600 առարկաները համար, հուշելով և ժամացոյցը, առնում ենք միայն 3 ր. 90 կ. (ժամացոյցն առանձին արժէ նոյն գինը)։

Վերադիր ֆ. ուղարկելով մեկից մինչև 3 գործոնութիւն համար ծախսված է 55 կ., Սիբիր՝ 95 կ.։

Հասցէ՝ О-ву «МЕРКУРІЙ», Лодзь. К. 46.

Չը համաձայնող յետ ենք ընդունում ու փողը վերադարձնում։

(В. 49015) 680. 8—8

Իգդիրի երկսեռանի ծխական դպրոցի համար հարկաւոր են մի

ԱՒԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ 12 դասով

և

8 ՈՒՍ.-ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՆԵՐ

բոլոր առարկաների համար։ Ցանկացողները թող դիմեն հոգաբարձութեան մինչև յուլիսի 25-ը, յայտնելով իրանց կրթական ցենզը և պայմանների մասին։

Հասցէ՝ Игдырь, Попечительству армянской школы.

(ա. օ.) 731. 2—1

ԿՐԷՄ

„ՄԵՏԱՄՈՐՖՕԶԱ“

ԸՆԿ.

Ա. Մ. ՕՍՏՐՈՒՄՕՎԻ

Միանգամայն ոչնչացնում է Պէպէնները և Արեւահարքերը պահպանելով կաշին մշտական աղրնութեանց։ Պէպէնները չունեցողներին զանկանալով պահպանել իրանց պէպէններ, մենք առաջարկում ենք ԿՐԷՄ

„ԱԼԲԱԴԵՐՄԱ“

որի մի մասը մտնում է մեր ԿՐԷՄ ՄԵՏԱՄՈՐՖՕԶԱՅԻ մէջ։

Պահանջեցէք ամենուրեք։

(ու.) (М. 253940) 708. 5—3

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ-ՌՈՒՍ

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ

Յ. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ

Պարունակում է աշխարհաբարի լիակատար բառամթերքը և ճշգրտութիւնը ունի յաւելեալ անունների բառարան։ Գինը 6 ր., կազմած 6 ր. 50 կ., 6 ր. 75 կ. և 7 ր.։ Նոյն հեղինակի «Ռուս-Հայ բառարան», գինը 8 ր., կազմած 9 ր.։

Դիմել հեղինակին՝ А. Дагбашяну, Евангуловская 8. Въ г. ТИФЛИСЪ.

ԻՆՁ ԴԻՄՈՂՆԵՐԻՆ ԻՄ ԳՐՔԵՐԻՑ 20% ԶԵՂՉ։

Թիֆլիսի բաժանորդներին խնդրում եմ անձամբ ստանալ ինձնից բառարանիս V և VI պրակները (առաւ. ժամը 9—11-ը, երեկ. ժ. 5—7-ը)։

(ա. օ.) 727. 2—2

ՄԵՐՎԻ ՀԱՅՈՑ ԾԽԱԿԱՆ ԵՐԿՍԵՌ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՄԱՐ հարկաւոր են ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ հետևեալ դասերի համար

Ա.	Թւաբանութիւն II, III և IV բաժանմունքներում	12 դաս
	Հայոց լեզու I բաժանմունքում	6 դաս
	Նկարչութիւն բոլոր ուսումնարանում	7 դաս
Բ.	Հայոց լեզու II և III բաժանմունքներում	11 դաս
	Իրագիտութիւն բոլոր ուսումնարանում	4 դաս
	Երգեցողութիւն բոլոր ուսումնարանում	8 դաս

Այս ուսուցիչը եկեղեցու համար միաձայն խումբ պիտի կազմէ և ինքն էլ խմբապետութիւն անէ ու աջող ձայն ունենայ։

Գ. Ռուսաց լեզու բոլոր ուսումնարանում— 16 դաս (յունվարից+3 դաս)

Թւաբանութիւն I բաժանմունքում 5 դաս։

Այս ուսուցիչը ամեն օր կունենայ մարմնամարզութեան դասեր օրական 25 րօպէ։ Նա պէտք է աւարտած լինի կամ ռուսաց ուսուցչական սեմինարիան, կամ Ալէքսանդրեան ինստիտուտը։

Ուսուցիչներից իւրաքանչիւրն ստանալու է միմիայն ռոճիկ 700 րուբլի։

Ցանկացողները թող շտապեն իրանց խնդիրները և ուսման վկայականներն ուղարկել։ Առանց վկայականի խնդիրն անհետևանք կը մնայ։ Հոգաբարձութիւն

(ա. օ.) 728. 4—3

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.